

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรต้นแบบโดยองค์กรท้องถิ่นและกลุ่มผู้เลี้ยงปลาในกระชังชุมชน หมู่ 4 ต.วังแดง อ.ตรอน จ.อุตรดิตถ์ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะได้เกิดนวัตกรรมใหม่ทางความคิดในการสร้างสรรค์แหล่งท่องเที่ยวให้ได้รับความนิยมอย่างยั่งยืนจากนักท่องเที่ยวตลอดไป โดยได้นำหลักการการพัฒนาการท่องเที่ยวมาประยุกต์ใช้ดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 แนวคิดทางการท่องเที่ยว

2.1.2 แนวคิดทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

2.1.3 แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2.1.4 แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

2.1.5 แนวคิดการประเมินศักยภาพความพร้อมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยว

แบบยั่งยืน

2.1.6 แนวคิดการพัฒนาส่วนผสมทางการตลาดท่องเที่ยว

2.1.7 แนวคิดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 แนวคิดทางการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งกระทำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจกรรมงานประจำ โดยปกติการท่องเที่ยวจะหมายถึง การเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งโดยไม่คำนึงว่าระยะทางนั้นจะใกล้หรือไกล และการเดินทางนั้นจะมีการค้างแรมหรือไม่

องค์การสหประชาชาติในคราวประชุมว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยว ณ กรุงโรม เมื่อปี พ.ศ.2506 ได้ให้นิยามของการท่องเที่ยวไว้ว่า หมายถึง กิจกรรมที่มีเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องอยู่ 3 ประการ คือ 1) ต้องมีการเดินทาง 2) ต้องมีสถานที่ปลายทางที่ประสงค์จะไปเยี่ยมเยือน และ 3) ต้องมีจุดมุ่งหมายของการเดินทางกล่าวคือ

- 1) เพื่อพักผ่อนในวันหยุด

- 2) เพื่อวัฒนธรรมหรือศาสนา
- 3) เพื่อการศึกษา
- 4) เพื่อการกีฬาและบันเทิง
- 5) เพื่อชมประวัติศาสตร์และความสนใจพิเศษ
- 6) เพื่องานอดิเรก
- 7) เพื่อเยี่ยมเยือนญาติมิตร
- 8) เพื่อวัตถุประสงค์ทางธุรกิจ
- 9) เพื่อเข้าร่วมประชุมหรือสัมมนา

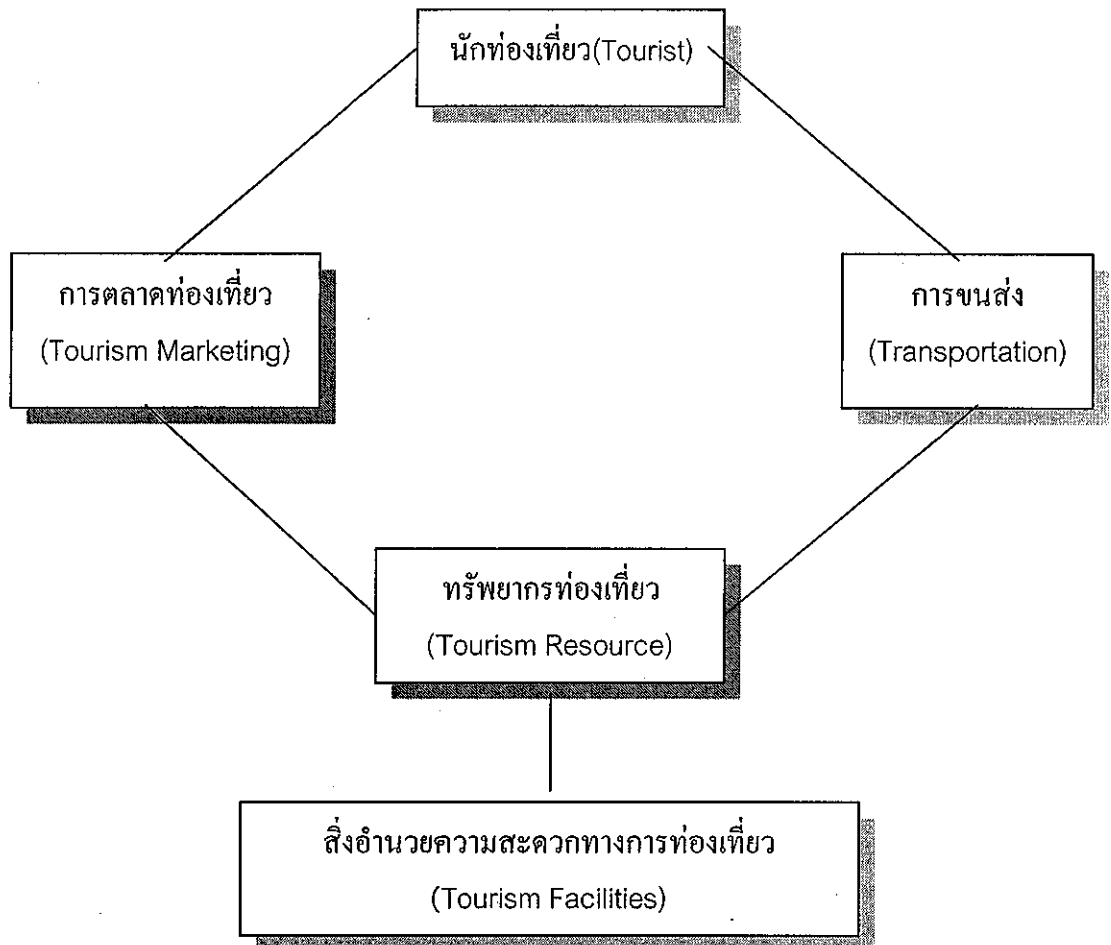
ความสำคัญของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่มีบทบาทสูงยิ่งในการนำเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้อันดับหนึ่ง เมื่อเทียบกับสินค้าส่งออกอื่นๆ การท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคม ดังต่อไปนี้

- 1) ความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจของประเทศ
 - 1.1 เป็นแหล่งที่มาของรายได้ในรูปเงินตราต่างประเทศ
 - 1.2 ช่วยลดปัญหาการขาดดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ
 - 1.3 ช่วยสร้างอาชีพและการจ้างงาน
 - 1.4 ก่อให้เกิดการกระจายรายได้
 - 1.5 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจของท้องถิ่น
 - 1.6 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการกระตุ้นการผลิต
- 2) ความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อสังคมของประเทศ
 - 2.1 ช่วยยกมาตรฐานการครองชีพของคนในท้องถิ่น
 - 2.2 ช่วยสร้างความเจริญทางสังคมให้แก่ท้องถิ่น
 - 2.3 ช่วยอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม
 - 2.4 ก่อให้เกิดประโยชน์ด้านการศึกษา
 - 2.5 ช่วยลดปัญหาการอพยพย้ายถิ่นของชุมชนท้องถิ่น
 - 2.6 ช่วยกระตุ้นให้มีการคิดค้นนำทรัพยากรส่วนเกินที่ไร้ค่ามาประดิษฐ์เป็นสินค้าที่ระลึกจำหน่าย
 - 2.7 ช่วยสร้างสันติภาพและความสามัคคี

องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวประกอบด้วย 5 องค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กันเป็นวงจร คือ

ภาพ 2.1 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยว เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการท่องเที่ยว ถ้าไม่มีนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวก็เกิดขึ้นไม่ได้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้แบ่งนักท่องเที่ยวออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่

- 1) นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ(International Visitor) หมายถึงบุคคลที่มีได้พำนักรถในราชอาณาจักรไทย
- 2) นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่ค้างคืน(International Tourist) หมายถึงนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่เข้ามาในราชอาณาจักรไทยแต่ละครั้งอย่างน้อย 1 คืน แต่ไม่เกิน 60 วัน

3) นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่ไม่ค้างคืน(International Excursionist) หมายถึง นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรไทยแต่ละครั้งโดยมิได้ค้างคืน

4) นักท่องเที่ยวภายในประเทศ (Domestic Visitor) หมายถึง บุคคลทุกสัญชาติที่มีที่พักอาศัยถาวรอยู่ในราชอาณาจักรไทย และเดินทางไปยังสถานที่หนึ่งในอีกจังหวัดหนึ่ง ซึ่งมีใช่เป็นถิ่นที่อยู่ประจำของเขา

5) นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ค้างคืน (Domestic Tourist) หมายถึง นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ไปค้างคืนนอกที่พำนักอาศัยปัจจุบันแต่ละครั้งอย่างน้อย 1 คืน

6) นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ไม่ค้างคืน(Domestic Excursionist) หมายถึง นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ได้พักค้างคืนนอกที่พำนักอาศัยปัจจุบัน

การตลาดท่องเที่ยว การที่จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวที่นั่น จะต้องมีการตลาดท่องเที่ยวในการชักนำให้เข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งการตลาดท่องเที่ยวหมายถึงความพยายามที่จะทำให้ นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของตน แล้วใช้สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่นั่น โดยการตลาดท่องเที่ยวอาจทำได้ 2 วิธี คือ

1) การให้บริการข้อมูลข่าวสารการตลาดท่องเที่ยว หมายถึง การให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ทางการท่องเที่ยว เช่นทรัพยากรท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว และบริการท่องเที่ยว เป็นต้น

2) การโฆษณาและประชาสัมพันธ์การตลาดท่องเที่ยว หมายถึง การสื่อสารข้อมูลข่าวสารท่องเที่ยวไปยังนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายโดยผ่านสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ จดหมาย เป็นต้น เพื่อเชิญชวน กระตุ้น เร่งเร้าให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวของตน

การขนส่ง เมื่อนักท่องเที่ยวตัดสินใจจะไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวใดแล้ว ก็ต้องมีบริการขนส่งนำนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่นั่น ซึ่งการขนส่งหมายถึง การจัดให้มีการเคลื่อนย้ายนักท่องเที่ยวด้วยยานพาหนะประเภทต่างๆ จากภูมิลำเนาไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการ และกลับสู่ภูมิลำเนา การขนส่งแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภทคือ

- 1) การขนส่งทางรถยนต์
- 2) การขนส่งทางรถไฟ
- 3) การขนส่งทางเรือ
- 4) การขนส่งทางเครื่องบิน

ทรัพยากรท่องเที่ยว เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวและเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เกิดการเดินทางไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้แบ่งทรัพยากรท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภทคือ

1) ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงามตามธรรมชาติสามารถดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่นภูเขา ป่าไม้ น้ำพุร้อน ถ้ำ น้ำตก บ่อน้ำร้อน ชายทะเล หาดทราย ทะเลสาบ เกาะแก่ง เป็นต้น

2) ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์โบราณสถาน และโบราณวัตถุ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นตามความประสงค์หรือประโยชน์ของมนุษย์เองทั้งที่เป็นมรดกในอดีตและได้สร้างเสริมในปัจจุบัน แต่มีผลดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น พระราชวัง ศาสนสถาน ชุมชนโบราณ พิพิธภัณฑ์ กำแพงเมือง อุทยานประวัติศาสตร์ อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน เป็นต้น

3) ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปแบบของการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม ซึ่งปฏิบัติยึดถือสืบทอดกันมาตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อการดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น สภาพชีวิตในชนบท หมู่บ้านชาวเขา ตลาดน้ำ ศูนย์วัฒนธรรม สวนสนุก การแสดงสินค้าพื้นบ้าน การแข่งขันกีฬา งานเทศกาลประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น

สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว เป็นสรรพสิ่งที่รองรับในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว เพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปด้วยความสะดวกสบายและปลอดภัยโดยสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทคือ

1) สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวโดยตรง เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ ประกอบด้วย 2 อย่างคือ

(1) การอำนวยความสะดวกในการเข้าและออกประเทศ เป็นอำนวยความสะดวกในการผ่านเข้าและออกประเทศของนักท่องเที่ยว ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการขนถ่ายกระเป๋าเดินทาง การตรวจตราหนังสือเดินทาง การตรวจค้นสิ่งของติดตัว การต่อวีซ่า เป็นต้น

(2) การให้บริการท่องเที่ยว เป็นการให้ความสะดวกในระหว่างการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ ได้แก่ การให้บริการ 5 ประเภทคือ 1) บริการขนส่งภายในแหล่งท่องเที่ยว 2) บริการที่พักแรม 3) บริการอาหารและบันเทิง 4) บริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ และ 5) บริการจำหน่ายสินค้าที่ระลึก

2) สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวโดยอ้อม เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในประเทศแล้ว แม้จะไม่มีนักท่องเที่ยว รัฐบาลก็ต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้แก่ประชาชนของตน ส่วนการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวถือเป็นผลพลอยได้ ประกอบด้วย 3 อย่างคือ

(1) สิ่งอำนวยความสะดวกด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นต่อการยังชีพของประชาชน เพื่อให้ประชาชนได้รับความสะดวกสบายในความเป็นอยู่ และส่งผลเป็นประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยวด้วย ได้แก่ การสื่อสาร การไฟฟ้า การประปา การคมนาคม การสุขภาพ การศึกษาและการสาธารณสุข เป็นต้น

(2) สิ่งอำนวยความสะดวกด้านความปลอดภัย เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่รัฐบาลให้ความปลอดภัยทั้งร่างกาย ทรัพย์สินและการเดินทางแก่ประชาชนและนักท่องเที่ยว ด้วยการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมและความเดือนร้อนต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น เช่น การโจรกรรม ปล้นจี้ ชิงทรัพย์ การก่อความไม่สงบ และความปลอดภัยจากบริการท่องเที่ยว เป็นต้น

(3) สิ่งอำนวยความสะดวกด้านอื่น ๆ เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่เสริมหรือสนับสนุนเพิ่มความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยว เช่น การบริการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศการบริการเสริมความงาม และการบริการรักษาพยาบาล เป็นต้น

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้หลากหลายดังต่อไปนี้ คือ

ยูวดี นิรันดร์ตระกูล (2538) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า “หมายถึงรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่มีการนำฐานทรัพยากรทางการเกษตร อันเป็นกิจกรรมดั้งเดิมแห่งการดำรงชีพของมนุษย์มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งนอกเหนือจากการได้พักผ่อนหย่อนใจ ผ่อนคลายความตึงเครียดในชีวิตประจำวันแล้ว ยังนำมาซึ่งการเรียนรู้ การสร้างความเข้าใจ ทักษะที่ดีต่ออาชีพเกษตรกรรม และความตระหนักในคุณค่าของวิถีชีวิตชุมชน”

ชัยวุฒิ ชัยพันธ์ (2536) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า “หมายถึงการท่องเที่ยวในพื้นที่การเกษตรเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเกษตรกรที่ใช้ปุ๋ยเคมี หรือยากำจัดศัตรูพืชยังเป็นการเกษตรเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้ ตราบที่การใช้สารเคมีดังกล่าวไม่ก่อผลกระทบต่อภายนอกหรือภาวะแวดล้อม”

ราไพพรรณ แก้วสุริยะ (2544) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า “หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จและผลิตผลในสวนเกษตร ได้ความรู้และได้ประสบการณ์ใหม่ๆ บนพื้นฐานการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น”

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า “หมายถึงการท่องเที่ยวที่มุ่งความสนใจไปยังกิจกรรมการเกษตรหรือสภาพแวดล้อมทางการเกษตรเป็นหลัก โดยมีความพร้อมในการดำเนินการ สามารถควบคุมและดำเนินการปัจจัยภายในและภายนอกของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งมีกลไกกระจายรายได้ไปยังเกษตรกร และก่อให้เกิดความพึงพอใจต่อการได้รับความรู้ผลิตผล เกิดการพักผ่อนหย่อนใจ การส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและธรรมชาติ”

Holmboij (1996) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า “เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่นำสนใจ ซึ่งเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของประชาชนในชนบท เป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสสัมผัส และมีประสบการณ์ในการใช้ชีวิตกับผู้คนในชนบทในฐานะแขกหรือผู้มาเยือนในช่วงสั้นๆ”

Goldberg (1997) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า “เป็นการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องในหลายๆ ด้านทางการผลิตและการจำหน่ายปัจจัยการผลิต กิจกรรมการผลิตในฟาร์ม การเก็บรักษา การแปรรูป การจัดจำหน่ายสินค้าและเกษตรและผลิตผลพลอยได้จากสินค้าเกษตร”

จากความหมายการท่องเที่ยวดังกล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตรหมายถึง “การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม เพื่อชมการเกษตรที่ผสมผสานกลมกลืนกับธรรมชาติที่มีทัศนียภาพสวยงามในชนบท อันเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจและสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวที่ได้พบเห็น อีกทั้งเป็นแหล่งให้ความรู้ทางด้านเกษตร วิถีชีวิตและวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ในชนบทที่สร้างความตื่นตาตื่นใจให้แก่นักท่องเที่ยว และสามารถสร้างรายได้ให้เกษตรกรจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ผลิตภัณฑ์เกษตรแปรรูป และค่าบริการท่องเที่ยว โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่นชนบทให้เกิดประโยชน์และเป็นการช่วยแก้ปัญหาแรงงานที่ว่างงานในขณะเดียวกันก็มีความรับผิดชอบต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของพื้นที่เกษตรกรรมนั้น อันเป็นระบบนิเวศทางธรรมชาติอย่างหนึ่งที่เกษตรกรสามารถสร้างขึ้นให้เป็น

แหล่งท่องเที่ยวที่มีเสน่ห์ และจงใจให้นักท่องเที่ยวที่อยากรู้ อยากเห็น อยากเข้าชม อยากเข้าชม ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร”

รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

มีผู้รู้ได้กล่าวถึงรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้มากมายดังต่อไปนี้

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2544) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า มี 10 รูปแบบ ดังต่อไปนี้คือ

(1) รูปแบบการทำนา โดยเฉพาะที่ใช้วัฒนธรรมดั้งเดิมในการเตรียมดินและเก็บเกี่ยว เช่นการใช้กระบือหรือโคไถนา การเก็บเกี่ยวและการนวดโดยใช้แรงงานคนและการประกอบอาชีพเสริมได้แก่ การเพาะเห็ด ขกขย ตกปลา เป็นต้น วัฒนธรรมการทำเกษตรแบบนี้เป็นวงจรชีวิตที่สามารถพบเห็นได้ในบริเวณจังหวัดอยุธยาและอ่างทอง

(2) รูปแบบการทำเกษตรผสมผสาน ได้แก่การปลูกผักปลอดสารพิษร่วมกับผลไม้และชุดบ่อเลี้ยงปลา หรือทำนาควบคู่กันไป สามารถทำผักสลัด ขายผลไม้ ปิ้งปลา หรือกุ้งขายให้กับนักท่องเที่ยวได้

(3) รูปแบบสวนผลไม้ ซึ่งไม้ผลของไทยเป็นที่นิยมของชาวต่างชาติ ได้แก่ มะม่วง ส้มโอ ชมพู่ พบปลูกกันมากบริเวณจังหวัดนครปฐม ส่วนเงาะ ทุเรียน มังคุด ลองกอง พบปลูกกันมากบริเวณจังหวัดระยอง จันทบุรี สำหรับลำไย ลิ้นจี่ พบปลูกกันมากบริเวณจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และลองกองก็ปลูกกันมากที่จังหวัดนราธิวาส ซึ่งสามารถจัดเทศกาลชมผลไม้ของแต่ละจังหวัดได้ โดยจัดกรรมวิธีการเก็บที่หลากหลาย

(4) รูปแบบไม้ดอกไม้ประดับ ได้แก่สวนกล้วยไม้ที่จังหวัดนครปฐม ราชบุรีแปลงกุหลาบที่จังหวัดนครปฐม จังหวัดตาก เชียงใหม่ และสวนไม้ดอกไม้ประดับที่เชียงใหม่ นครปฐม เชียงราย และนครราชสีมา เป็นต้น

(5) รูปแบบเกษตรเชิงอนุรักษ์ผสมผสานกับวัฒนธรรมชาวไทยภูเขา ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในหลายจังหวัด เช่น สวนชา สวนเมี่ยง ที่อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย การเกษตรบนที่ราบสูงในท้องที่จังหวัดเพชรบูรณ์ เชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน

(6) รูปแบบการศึกษาและศูนย์วิจัยทดลองของหน่วยงานการราชการต่างๆ ได้แก่ ศูนย์การศึกษาห้วยฮ่องไคร้ในจังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์การพัฒนาเขาหินซ้อนในจังหวัดฉะเชิงเทรา ศูนย์การศึกษาพัฒนาพิภพทองในจังหวัดนครราชสีมา ศูนย์ศึกษาหน่วยงานราชการต่างๆ เช่นการประมง กรมป่าไม้ กรมวิชาการเกษตร และกรมส่งเสริมการเกษตร เป็นต้น

(7) โครงการหลวงและโครงการตามพระราชดำริ ได้แก่ โครงการหลวงคอกอินทนนท์ โครงการหลวงห้วยลิก โครงการหลวงคอกอย่างขาง และโครงการพัฒนาคอกตุง เป็นต้น

(8) รูปแบบชุมชนเกษตรกร ได้แก่ ชุมชนประมง ชุมชนชาวสวนยาง ชุมชนชาวเขา สหกรณ์นิคมต่างๆ เป็นต้น ซึ่งจะรวมวิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านเข้าไปด้วย

(9) รูปแบบสวนเกษตรหรือฟาร์มของเอกชน ได้แก่ สวนสามพรานในจังหวัด นครปฐม ไร่บีเอ็นในจังหวัดเพชรบูรณ์ ไร่บุญรอดในจังหวัดเชียงราย ฟาร์มแม่สาและฟาร์มผีเสื้อ แม่สาในจังหวัดเชียงใหม่ ฟาร์มจะเข้ในจังหวัดสมุทรปราการ เป็นต้น

(10) รูปแบบตลาดการเกษตร ได้แก่ ตลาดดำเนินสะดวกที่จังหวัดราชบุรี ตลาดไทสีมูม เมืองที่จังหวัดปทุมธานี ตลอดจนตลาดผลไม้ในเทศกาลต่างๆ เป็นต้น

ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวเกษตร กรมวิชาการเกษตร (อ้างในเดชา ได้สูงเนิน, 2543) ได้กล่าวถึงรูปแบบของกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรว่ามี 6 รูปแบบคือ

(1) การแสดงสินค้าหรือสาธิตแปลงสาธิตพันธุ์พืชสวยงาม และหลากหลาย ได้แก่ กล้วยไม้ ดอกไม้ พืชผักในท้องถิ่นและจากต่างประเทศที่น่าสนใจ แปลงรวบรวมพันธุ์พืช ชนิดต่างๆ เช่นพันธุ์กล้วยไม้ พันธุ์พริก พันธุ์มะเขือ เป็นการรวมพันธุ์จากแหล่งต่างๆ ทั่วโลก การแสดงขั้นตอนการปฏิบัติต่างๆ ทางเกษตร เช่นการปลูกดูแลรักษา การเก็บเกี่ยวผลผลิต การปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว การบรรจุภัณฑ์ การแปรรูปผลผลิต การเลี้ยงไหม การเลี้ยงผึ้ง การไถนา การเก็บเกี่ยว การซ่อมข้าวหรือดำข้าว การเก็บเกี่ยวพืชผลและแปรรูป การแสดงงานฝีมือหรือหัตถกรรมต่างๆ การแสดงอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องไม้และวิธีการเกษตรของไทยในอดีต

(2) ให้นักท่องเที่ยวร่วมทำกิจกรรมระยะสั้นในการเข้าชมสวนเกษตร ได้แก่ สวนไม้ ดอก สวนพืชผัก สวนสมุนไพร สวนผลไม้สด โดยให้นักท่องเที่ยวเก็บผลผลิตกินเองจากต้นใน สวน หรือการซื้อผลผลิตโดยเลือกเก็บเอง ทำให้ได้เห็นความสวยงาม ความแปลกตา และบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติ อีกทั้งได้ทำกิจกรรมพื้นบ้านระยะสั้นร่วมกับชาวบ้าน เช่น จี๋ควายนั่งเกวียน ไถนา กรีดยาง ขกยอ พายเรือ ทอดแห เป็นต้น

(3) ให้นักท่องเที่ยวพักแรมในหมู่บ้าน เพื่อศึกษาและสัมผัสกับการใช้ชีวิตของชาวเกษตรในชนบทโดยให้นักท่องเที่ยวได้รับบริการที่อบอุ่น ปลอดภัย สะดวกสะอาด

(4) การอบรมให้ความรู้การเกษตรแผนใหม่และความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน ด้วยการฝึกหัดปฏิบัติเกี่ยวกับการทำการเกษตรในสมัยใหม่ เช่นการปลูกและดูแลรักษาพืชการแปรรูปและเก็บรักษาผลผลิตทางการเกษตร เป็นต้น ซึ่งอาจจะมีการมอบประกาศนียบัตรให้สำหรับการฝึกหัดปฏิบัติเพื่อการเรียนรู้ ภูมิปัญญาของชาวบ้านในหมู่บ้านชนบท เช่นศึกษาแมลงที่เป็นประโยชน์ พืชผักพื้นเมืองที่กินได้ การเก็บเห็ดในป่า การทำข้าวเม่า การทำขนมจีน การทำน้ำตาลจากมะพร้าวและตลาดโตนด การเก็บเกี่ยวข้าวด้วยกระ การนวดแผนโบราณและการอบสมุนไพร การเผาข้าวหลาม เป็นต้น

(5) จำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร โดยเฉพาะสินค้าอาหารเกษตรแปรรูปที่หลากหลายของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร สินค้าหัตถกรรมพื้นเมืองของเกษตรกร ของใช้และของที่ระลึกต่างๆ ผักสด ผลไม้สด ดอกไม้สด ต้นพันธุ์พืช เมล็ดพันธุ์พืชที่น่าสนใจให้นักท่องเที่ยวซื้อไปปลูกเอง อาหารที่ผลิตและเตรียมในพื้นที่แบบง่ายๆ แต่สะอาด เช่น ข้าวโพดต้ม ข้าวโพดแก้ว ถั่วต้ม เผือกต้ม มันต้ม อ้อยเคี้ยว ผลไม้สด อาหารสำเร็จบรรจุถุงหรือกล่อง น้ำผัก น้ำผลไม้ต่างๆ เป็นต้น

(6) ให้รู้ทางด้านธุรกิจการเกษตร ในช่วงธุรกิจอื่นๆ ประสบปัญหาเนื่องจากเศรษฐกิจตกต่ำ เช่นในปัจจุบันนี้นักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งเดินทางมาเพื่อหาช่องทางในการทำธุรกิจต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เนื่องจากเป็นธุรกิจที่ให้ผลตอบแทนรวดเร็วและเป็นธุรกิจที่ยังก้าวหน้าไปได้ โดยจัดให้นักท่องเที่ยวในเชิงท่องเที่ยวธุรกิจเกษตรได้สัมผัสพบเห็นกิจกรรมของเกษตรกรแล้วอาจจะเกิดแนวคิดในการทำธุรกิจโดยร่วมลงทุนกับเกษตรกร เช่นร่วมกับเกษตรกรทำการผลิตเพื่อแปรรูปเพื่อส่งออกหรือจำหน่ายภายในประเทศ หรือร่วมกันผลิตและจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมต่างๆ ซึ่งการท่องเที่ยวในลักษณะนี้นอกจากจะเอื้อผลประโยชน์อย่างสูงให้กับเกษตรกรแล้วยังเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยเหลือภาคเอกชนจากธุรกิจที่ได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบัน

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย (อึ้งในเดชา ไต้สูงเนิน 2543) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่ามี 3 รูปแบบคือ

(1) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรประเภทเทศกาลหรือปรากฏการณ์หมายถึงแหล่งท่องเที่ยวที่มีการจัดเทศกาลหรือมหกรรมทางด้านการเกษตรที่น่าสนใจ เช่นงานทุเรียนโลก งานวันเงาะโรงเรียน เทศกาลหม่อนไหม หรือปรากฏการณ์ทางการเกษตรที่น่าสนใจในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเช่นทุ่งทานตะวัน โดยการส่งเสริมการเกษตรจะจัดงบประมาณสนับสนุนการจัดงานเทศกาลด้านการเกษตรต่างๆ เป็นต้น

(2) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรประเภทรายบุคคลหรือรายกิจกรรม หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นพื้นที่เกษตรของเกษตรกรรายใดรายหนึ่ง โดยเฉพาะที่ประสบความสำเร็จในการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์เฉพาะอย่าง ซึ่งทางกรมส่งเสริมการเกษตรจะเข้าไปช่วยสนับสนุนด้านเทคโนโลยีและการจัดการให้ดีขึ้น ทั้งในด้านการจัดพื้นที่และวิธีการต้อนรับนักท่องเที่ยว การจัดบูธวางสินค้าแปรรูปและสินค้าหัตถกรรมของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

(3) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชนหรือหมู่บ้านท่องเที่ยวเกษตรหมายถึง เป็นการดำเนินการร่วมกันในลักษณะของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรในหมู่บ้าน ซึ่งจะมีทั้งประเภทพักค้างในหมู่บ้านได้และประเภทไปเช้าเย็นกลับ โดยในแต่ละหมู่บ้านท่องเที่ยวเกษตรจะมีกิจกรรมที่เป็นจุดเด่น เช่นหมู่บ้านไม้ดอกไม้ประดับ หมู่บ้านกระดาสา หมู่บ้านปลูกเห็ด เป็นต้น และจะมีการพัฒนากิจกรรมอื่นๆที่น่าสนใจขึ้นมาประกอบด้วย หมู่บ้านท่องเที่ยวจะต้องมีการจัดพื้นที่ให้เป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยว คือมีลานจอดรถ มีที่จำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม สถานที่จำหน่ายพืชผลเกษตร สินค้าเกษตรแปรรูป สินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน สถานที่แสดงเกี่ยวกับการเกษตรและวัฒนธรรมพื้นบ้าน สำหรับพื้นที่การเกษตรของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรในหมู่บ้านแต่ละรายนั้น นักท่องเที่ยวสามารถเข้าชมหรือร่วมกิจกรรมได้ ส่วนผลผลิตของเกษตรกรเหล่านี้จะนำไปรวมจำหน่ายที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว การส่งเสริมการเกษตรจะเข้าไปพัฒนาและจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเหล่านี้ปีละ 20 แห่ง รวม 2 ปี เป็นจำนวนทั้งสิ้น 40 แห่ง

ร่ำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2544) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า มี 7 รูปแบบคือ

(1) การทำนา (Rice Cultivation) เป็นการปลูกข้าวที่คนไทยใช้เป็นอาหารหลักตั้งแต่โบราณจึงมีการทำนาเป็นอาชีพหลัก โดยมีการทำนาปลูกข้าวหลายอย่าง เช่นการทำนาปี การทำนาปรัง การทำนาหว่านน้ำตม การทำนาขั้นบันได นอกจากนี้ยังมีพิพิธภัณฑ์ข้าวที่ให้ความรู้เรื่องข้าวสายพันธุ์ต่างๆ ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว วัฒนธรรมการกินข้าวไทย ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเข้าชมการทำนาและกิจกรรมเกี่ยวกับข้าว เพื่อเป็นความรู้และประสบการณ์ใหม่ได้เป็นอย่างดี

(2) การทำสวนครัวสวนผัก (Vegetables) เป็นการปลูกพืชผักสวนครัวทุกประเภท รวมถึงการทำไร่ผัก ไร่ถั่ว ไร่ข้าวฟ่าง ไร่พริกไทย เป็นต้น เพื่อเอาไว้รับประทานในครอบครัวและยังขายให้กับผู้บริโภคที่ต้องการ ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาเที่ยวชมสวนครัวสวนผักและซื้อพืชผักสวนครัวไปปรุงอาหาร

(3) การทำสวนไม้ตัดดอก (Cutting Flower) เป็นการทำสวนดอกไม้เพื่อตัดดอกไม้ใช้ในพิธีทางศาสนาและชีวิตประจำวัน นอกจากนั้นยังสามารถนำไปขายให้กับผู้ที่ต้องการได้ด้วยสวน

ไม้ตัดดอกได้แก่สวนกุหลาบ ฟาร์มกล้วยไม้ สวนไม้ดอกไม้ประดับนานาชนิด ไม้กระถางทุกประเภท รวมถึงไร่ทานตะวัน เป็นต้น ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปเที่ยวชมสวนไม้ตัดดอกและซื้อดอกไม้ได้ สวนไม้ดอกไม้ประดับที่นักท่องเที่ยวชมได้แก่ สวนกุหลาบ และทุ่งทานตะวัน เนื่องจากมีความสวยงามของดอกไม้ให้ชื่นชมและยังสามารถถ่ายภาพเก็บความประทับใจ โดยไม่เบียดเบียนลงในแปลง เพราะจะทำให้ต้นไม้หักได้ และไม่ควรแนบใบหน้าถ่ายคู่กับดอกไม้ เพราะจะทำให้ดอกไม้เอนได้

(4) การทำสวนผลไม้ (Horticulture) เป็นการทำให้สวนผลไม้ทุกประเภท รวมถึงการทำสวนยางพารา สวนไข่ สวนปาล์มน้ำมัน สำหรับประเทศไทยนับเป็นแดนสวรรค์แห่งผลไม้เมืองร้อน (Paradise of Tropical Fruits) ที่มีผลไม้มากกว่า 200 ชนิดสลับกันออกตลอดปีซึ่งผลไม้เหล่านี้จะให้คุณค่าเป็นทั้งอาหารเสริมและสมุนไพรต่อมนุษย์อีกด้วย ยิ่งในปัจจุบันเกษตรกรไทยมีความสามารถพิเศษ รู้จักวิธีการทำแผนใหม่ มีการวางแผนการขายอย่างดี สามารถบำรุงให้ผลไม้ออกนอกฤดู ทำให้มีผลผลิตออกสู่ตลาดตลอดปี

(5) การทำสวนสมุนไพร (Herbs) เป็นการปลูกพืชสมุนไพรนานาชนิด เพื่อใช้เป็นอาหารเสริมและใช้เป็นเครื่องดื่ม เครื่องสำอาง และใช้เป็นยารักษาโรคในวงการแพทย์แผนไทยซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเข้าชมสวนสมุนไพร และศึกษาสรรพคุณของพืชสมุนไพรแต่ละชนิดอันจะทำให้ได้รับความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ

(6) การทำฟาร์มปศุสัตว์ (Animal Farming) เป็นการเลี้ยงและขยายพันธุ์สัตว์เศรษฐกิจนานาชนิด เช่นการเลี้ยงไหม การทำฟาร์มผึ้ง การทำฟาร์มปลาทั้งปลาสวยงาม ปลาน้ำจืด ปลาน้ำกร่อย การทำฟาร์มมุก การเลี้ยงหอยแมลงภู่ หอยแครง หอยนางรม หอยตะเภา ฟาร์มจระเข้ บางแห่งเพาะขยายพันธุ์สัตว์ป่าหายาก เช่นฟาร์มนกยูง ฟาร์มไก่ฟ้า ฟาร์มกวาง รวมถึงสวนของสากาชาดไทยด้วย ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเข้าชมฟาร์มปศุสัตว์ เพื่อชื่นชมความสวยงามและซื้อไปปรุงเป็นอาหารได้

(7) งานเทศกาลผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร (Agricultural Product Festival) เป็นการจัดงานเพื่อส่งเสริมการขายผลิตผลทางการเกษตร เมื่อถึงฤดูที่พืชผลเหล่านั้นออกซุก เช่น มหกรรมไม้ดอกไม้ประดับ งานเทศกาลลิ้นจี่ งานเทศกาลลำไย งานเทศกาลกินปลา เป็นต้น ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถร่วมงานเทศกาลดังกล่าว เพื่อลองลิ้มชิมรสผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรได้

การให้บริการจัดท่องเที่ยวเชิงเกษตรในประเทศไทย

แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของไทยมีอยู่ทั่วประเทศ ในช่วงที่ท่องเที่ยวมีผลไม้ ออกสู่ท้องถื่นนั้นก็จะเป็จุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวที่ธุรกิจนำเที่ยวหรือนักท่องเที่ยวให้ความสนใจจัดรายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อไปชมวิถีชีวิตของเกษตรกรแต่ละสาขา ได้รู้ถึงวิธีการปลูก การบำรุงรักษา การตัดเก็บ และการจัดส่งผลไม้ดอกไม้และผลิตภัณฑ์ในสวนในไร่ไปขายทั้งในและประเทศและต่างประเทศทั่วโลก รายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนี้สามารถจัดนำชมได้ทั้งสวนเกษตรที่เป็นของหน่วยงานราชการ โครงการศึกษาเกษตรแผนใหม่ตามพระราชดำริ และสวนเอกชนที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งแต่ละแห่งนั้นยินดีอนุญาตให้นักท่องเที่ยวเข้าชมด้วย ก่อนเดินทางควรติดต่อล่วงหน้าเพื่อให้มีการเตรียมตัวในการจัดบริการอำนวยความสะดวกอย่างพร้อมเพรียง

อนึ่งรายการนำเที่ยวเชิงเกษตร (Agro tour) นี้มิใช่เพียงแต่เป็นรายการเที่ยวสวนผลไม้ อย่างเดียว แต่ยังรวมถึงสวนไม้ตัดดอก ไม้ดอกไม้ประดับ สวนสมุนไพร รวมถึงวนเกษตร ไร่นาสวนผสม บ่อกึ่ง ฟาร์มปลา และฟาร์มโคนมด้วย อันเป็นการเดินทางไปทัศนศึกษาวิทยาการและเทคนิควิธีการต่างๆ แล้วนำไปพัฒนาพื้นที่เกษตรของตน หรือเดินทางเข้าไปสัมผัสกับวิถีความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพเกษตรกรรม วัฒนธรรมในชุมชน ที่พักแรมและบริโภคอาหาร ผลผลิตทางการเกษตร และทำกิจกรรมทางการเกษตรร่วมกับชาวบ้าน ซึ่งเป็นที่มาของโฮมสเตย์ (Home Stay) หรือฟาร์มสเตย์ (Farm Stay) ทางเลือกใหม่ของที่พักแรม

สำหรับรูปแบบการจัดท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544) ได้กล่าวถึงรูปแบบการให้บริการการจัดท่องเที่ยวเชิงเกษตรของธุรกิจนำเที่ยวต่างๆ ในประเทศไทยว่ามีหลายรูปแบบได้แก่

- (1) การจัดนำเที่ยวชมสวนผลไม้ (Fruit Tour)
- (2) การจัดนำเที่ยวชมสวนไม้ดอกไม้ประดับ (Flower Garden Tour)
- (3) การจัดนำเที่ยวสวนสมุนไพร (Medicinal Herb Garden Tour)
- (4) การจัดนำเที่ยวเทศกาลงานวันเกษตรของจังหวัดต่างๆ (Agricultural Festival Tour)
- (5) การจัดนำเที่ยวการทำเกษตรทั่วๆ ไป (General Agricultural Farming Tour)

สำหรับรายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแต่ละแห่งมักใช้เวลาเข้าชมต่างกัน บางแห่งใช้เวลาเพียง 1.30 ชั่วโมง หรือบางแห่งนานถึง 2.30 ชั่วโมง บางแห่งมีรายการแะรับประทานอาหารในสวนด้วย ซึ่งควรแนะนำให้เจ้าของสวนบริการอาหารตามแบบท้องถิ่น บริการอาหารกลางวันหรือของว่างแบบบุฟเฟต์หรืออาหารกล่องก็แล้วแต่สะดวก รายการอาหารควรเป็นอาหารดำรับชาวสวนนี้แหละ เพื่อให้ นักท่องเที่ยวเข้าถึงบรรยากาศพื้นถิ่น สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในรายการท่องเที่ยว

เชิงเกษตร ก็คือการบริการอาหารและชิมผลไม้ในสวนจะ ต้องมีระบบกำจัดขยะหรือขยะเปียก ในส่วนที่เป็นเปลือกผลไม้ด้วย หากไม่เช่นนั้นแล้วย่อมเป็นสาเหตุหนึ่งให้เกิดมีแมลงวันชุกชุม ตัวอย่างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของประเทศไทยในปัจจุบันที่สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยได้สรุปไว้อยู่ในตาราง 2.1

ตาราง 2.1 ตัวอย่างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของประเทศไทยในปัจจุบัน

ลำดับที่	รูปแบบ	ลักษณะการท่องเที่ยว	ผู้ให้บริการ/ ผู้ประกอบการ	ราคา	แหล่ง/สถานที่	ฤดูกาล
1	นำเที่ยวสวนผลไม้ 1. ชมทุ่ง ส้มโอ ส้มเขียวหวาน มะม่วง (จ.นครปฐม)	เป็นการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นตามฤดูกาลผลไม้ของแต่ละจังหวัด โดยนักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสธรรมชาติของสวนผลไม้และได้ร่วมทำกิจกรรม เช่น เก็บผลไม้จากชาวสวนโดยตรง เป็นต้น นอกจากนี้ อาจจะมีกิจกรรมเสริมให้นักท่องเที่ยวเช่น ชีชีช้าง นั่งเกวียน เป็นต้น ทำให้การท่องเที่ยวในรูปแบบนี้น่าสนใจมากขึ้น	- เจ้าของสวนผลไม้ - สำนักงานส่งเสริมการเกษตรจังหวัด - สำนักงานพัฒนาชุมชน	ราคาจะเริ่มตั้งแต่ 20-200 บาท	1. จ.นครปฐม 2. จ.ตราด 3. จ.ระยอง 4. จ.จันทบุรี 5. จ.เชียงราย 6. จ.เชียงใหม่ 7. จ.ลำพูน	ตลอดปี พฤษภาคม พฤษภาคม พฤษภาคม พฤษภาคม สิงหาคม สิงหาคม
2.	นำเที่ยวเกษตรตามฤดูกาลหรือ ปรากฏการณ์พิเศษ - ทุ่งทานตะวัน จ. ลพบุรี - เทศกาลดอกบัวตอง จ.แม่ฮ่องสอน	ท่องเที่ยวเฉพาะฤดูกาลหรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นในช่วงสั้นๆ เพียง 1-2 เดือนในรอบปี		ราคาขึ้นอยู่กับรายการทัวร์ที่นักท่องเที่ยวเลือกและระยะเวลาในการท่องเที่ยว โดยอาจเป็นรายการนำเที่ยวกำหนดเองราคาจะอยู่ในช่วง 1,000-5,000 บาท	- อ.พัฒนา นิคม จ.ลพบุรี - อ.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน	พฤศจิกายน-มกราคม 15 พ.ย.-15 ธ.ค.

ลำดับที่	รูปแบบ	ลักษณะการท่องเที่ยว	ผู้ให้บริการ/ ผู้ประกอบการ	ราคา	แหล่ง/สถานที่	ฤดูกาล
3	เทศกาลอาหารและผลไม้	เป็นการท่องเที่ยวในช่วงฤดูกาลผลไม้ของแต่ละจังหวัด ภายในงานจะมีผลไม้มากมายให้นักท่องเที่ยวได้ชิมและซื้อหา มีขบวนแห่ผลไม้ มีการประกวดนางงาม พร้อมทั้งการแสดงต่างๆ	- สำนักงานเกษตรจังหวัด - การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	- เทศกาลมะขามหวาน จ.เพชรบูรณ์ - เทศกาลอาหารและผลไม้ จ.นครปฐม - เทศกาลขึ้นลำไย จ.ลำพูน - เทศกาลองุ่นหวาน จ.ราชบุรี - เทศกาลขึ้นกลางสาค จ.อุดรธานี - งานสารทไทยกล้วยไข่ จ.กำแพงเพชร		มกราคม มกราคม สิงหาคม มีนาคม กันยายน กันยายน
4	เทศกาลไม้ดอกไม้ประดับ	เป็นงานที่มีการจัดแสดงไม้ดอกไม้ประดับ การประกวดพันธุ์ไม้ดอกชนิดต่างๆ การประกวดการจัดสวนขบวนแห่รถบุปผาชาติ การออกร้านจำหน่ายไม้ดอกไม้ประดับ	- สำนักงานเกษตรจังหวัด		- งานเทศกาลไม้ดอกไม้ประดับ จ.เชียงใหม่ - งานวันกุหลาบ จ.เชียงใหม่ - งานคอยคำโครงการหลวง จ.เชียงใหม่ - งานมหกรรมกล้วยไม้	กุมภาพันธ์ ธันวาคม ธันวาคม กุมภาพันธ์

ลำดับที่	รูปแบบ	ลักษณะการท่องเที่ยว	ผู้ให้บริการ/ ผู้ประกอบการ	ราคา	แหล่ง/สถานที่	ฤดูกาล
5	ทัวร์สุขภาพ (สมุนไพร)	เป็นการนำเที่ยวแบบสุขภาพ นักท่องเที่ยวจะได้ศึกษาพืช สมุนไพรชนิดต่างๆ โดยอาจ เดินชมสวนสมุนไพรหรือร่วม กิจกรรมเพื่อสุขภาพเช่น การ นวด อบด้วยสมุนไพร การ รักษาโรค	- การท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย ภาคกลางเขต 1	ราคาขึ้นอยู่กับ ลักษณะ รายการนำ เที่ยวและ กิจกรรมที่ นักท่องเที่ยว ร่วม	- วัดปลักไม้ ลาย อ.กำแพงแสน	ตลอดปี
6	วัฒนธรรมประเพณี ทางการเกษตร	เป็น การ ท่อง เที่ยว ที่ นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้ วัฒนธรรมประเพณี ของ ท้องถิ่น	- การท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย - สำนักงานเกษตร จังหวัด		- ประเพณีกอง ข้าว อ.ศรี ราชา จ.ชลบุรี - ประเพณีวิ่ง ควาย จ.ชลบุรี - พระราชพิธี จรดพระ นังคัลแรกนา	เมษายน ตุลาคม พฤษภาคม
7	เกษตรสัญจร	เป็นรายการนำเที่ยวที่เจาะ เฉพาะกลุ่ม	- บริษัทมดิชน โดยนิตยสาร	ราคาขึ้นอยู่กับ สถานที่ ท่องเที่ยว ระยะทาง จำนวนวัน และที่พักราคา จะอยู่ในช่วง 1,500-5,000	ขึ้นอยู่กับ บริษัทว่าจะ จัดรายการนำ เที่ยวไปที่ ไหน โดยจัด ตามฤดูกาล เช่น ฤดูหนาว จะจัดไปทาง ภาคเหนือเป็น ต้น หรือจัด ตามฤดูกาล ทางการ เกษตร	ตลอดปี

ที่มา: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2544)

จากนโยบายของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กำหนดให้มีโครงการปีท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2541 – 2542 (Amazing Thailand 1998 – 1999) และประกอบกับกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้จัด โครงการท่องเที่ยวเกษตรปีท่องเที่ยวไทย 2541 – 2542 ขึ้น เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่นชนบทให้เกิดประโยชน์ และเป็นการช่วยแก้ไขปัญหาแรงงานที่ว่างงานจากการเลิกจ้างของสถานประกอบการในเมือง ที่เดินทางกลับชนบท นอกจากนี้ยังดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ให้เดินทางมาเที่ยวประเทศไทยมากขึ้น ทั้งนี้โดยมุ่งส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเกษตรซึ่งศูนย์วิจัยกสิกรรมไทย ธนาคารกสิกรรมไทยได้ จำแนกออกดังนี้ (อึ้งโนนงเยาว์ ใจห่อ, หน้า 19-23)

1. แหล่งท่องเที่ยวเกษตรประเภทเทศกาลหรือปรากฏการณ์ คือ แหล่งท่องเที่ยวที่มีการจัด เทศกาลหรือมหกรรมทางด้านการเกษตรที่น่าสนใจ เช่น งานทุเรียนโลก งานวันเงาะ โรงเรียน เทศกาลหม่อนไหม หรือปรากฏการณ์ทางการเกษตรที่น่าสนใจในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง เช่น พุ่ดดอก ทานตะวันบาน โดยกรมส่งเสริมการเกษตรจะจัดงบประมาณสนับสนุนการจัดงานเทศกาลด้านการเกษตรต่าง ๆ

2. แหล่งท่องเที่ยวเกษตรประเภทรายบุคคลหรือรายกิจกรรม คือ แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นพื้นที่ เกษตรของเกษตรกรรายใดรายหนึ่ง โดยเฉพาะที่ประสบความสำเร็จในการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์ เฉพาะอย่าง ซึ่งทางกรมส่งเสริมการเกษตรจะเข้าไปช่วยสนับสนุนด้านเทคโนโลยีและการจัดการให้ ดีขึ้น ทั้งในด้านการจัดพื้นที่และวิธีการต้อนรับนักท่องเที่ยว การจัดบุทวางสินค้าแปรรูปและสินค้า หัตถกรรมของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตรจะดำเนินการในปี 2541 จำนวน 100 ราย และในปี 2542 จำนวน 100 ราย

3. แหล่งท่องเที่ยวเกษตรประเภทชุมชนหรือหมู่บ้านท่องเที่ยวเกษตร คือ เป็นการดำเนินการ ร่วมกันในลักษณะขอสมาชิกกลุ่มเกษตรกรในหมู่บ้าน ซึ่งจะมีทั้งประเภทพักค้างในหมู่บ้านได้และ ประเภทไปเช้าเย็นกลับ ในแต่ละหมู่บ้านท่องเที่ยวเกษตรจะต้องมีกิจกรรมที่เป็นจุดเด่น เช่น หมู่บ้านไม้ดอกไม้ประดับ หมู่บ้านกระดาสา หมู่บ้านปลูก เป็นต้น และจะมีการพัฒนากิจกรรมอื่น ๆ ที่น่าสนใจขึ้นมาประกอบด้วย หมู่บ้านท่องเที่ยวจะต้องมีการจัดพื้นที่ให้เป็นศูนย์บริการ นักท่องเที่ยว คือ มีลานจอดรถ ที่จำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม สถานที่จำหน่ายพืชผลเกษตร สินค้า เกษตรแปรรูป สินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน สถานที่แสดงเกี่ยวกับการเกษตรและวัฒนธรรมพื้นบ้าน ส่วนที่เป็นพื้นที่การเกษตรของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรเหล่านี้จะนำไปรวมจำหน่ายที่ศูนย์บริการ นักท่องเที่ยว กรมส่งเสริมการเกษตรจะเข้าไปพัฒนาและจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเหล่านี้ปีละ 20 แห่งรวมปี 2 เป็นจำนวนทั้งสิ้น 40 แห่ง

อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมการท่องเที่ยวด้านการเกษตรนี้จะต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องคือ กรมส่งเสริมการเกษตร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กลุ่มเกษตรกร ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจเกี่ยวข้องด้านการเกษตร และการท่องเที่ยว เพื่อสอดคล้องกับกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย คือ นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่สนใจการท่องเที่ยวเกษตร

ลักษณะและรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

บทความของศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวเกษตร กรมวิชาการเกษตร(การท่องเที่ยวเกษตรกับการสร้างรายได้ของเกษตรกร, 2542 : 13)ได้กล่าวถึงลักษณะและรูปแบบของกิจกรรมที่จะให้บริการนักท่องเที่ยว ในแหล่งท่องเที่ยวเกษตรแต่ละแห่งจะมีกิจกรรมที่จะให้บริการนักท่องเที่ยวหลาย ๆ กิจกรรม แล้วแต่สภาพของจุดท่องเที่ยวเกษตรแต่ละแห่ง ได้แก่

1. การแสดงสินค้าหรือสาธิต แปลงสาธิตพันธุ์พืชสวยงาม และหลากหลาย เช่น กล้วยไม้ ดอกไม้ พืชผักในท้องถิ่นและจากต่างประเทศที่น่าสนใจ แปลงรวบรวมพันธุ์ชนิดต่าง ๆ เช่น พันธุ์กล้วยไม้ พันธุ์พริก พันธุ์มะเขือ เป็นการรวมพันธุ์จากแหล่งต่าง ๆ ทั้งโลก การแสดงขั้นตอนการปฏิบัติต่าง ๆ ทางเกษตร เช่น การปลูกดูแลรักษาการเก็บเกี่ยวผลผลิต การปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว การบรรจุภัณฑ์ การแปรรูปผลผลิต การเลี้ยงไหม การเลี้ยงผึ้ง การเลี้ยงกุ้ง การแสดงประเพณี วัฒนธรรมด้านการเกษตรในอดีตที่ผ่านมา เช่น การตกกล้า การไถนา การดำนา การเก็บเกี่ยว การซอมข้าว หรือตำข้าว การเก็บเกี่ยวพืชผลและแปรรูปการแสดงผลงานฝีมือหรือหัตถกรรมต่าง ๆ การแสดงอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องมือและวิธีการเกษตรของไทยในอดีต

2. ให้นักท่องเที่ยวร่วมทำกิจกรรมระยะสั้น การเข้าชมสวนเกษตร เช่น สวนไม้ดอก สวนพืชผัก สวนสมุนไพร สวนไม้ผล โดยนักท่องเที่ยวอาจเก็บผลผลิตกินเองจากต้นในสวน หรือการซื้อผลผลิตโดยเลือกเก็บเองได้มีทั้งความสวยงามความแปลกตา และบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติ ทำกิจกรรมพื้นบ้านระยะสั้นร่วมกับชาวบ้าน เช่น ซักขี้ควาย นั่งเกวียน ไถนา กรีดขาง ยกยอ พายเรือทอดแห

3. ให้นักท่องเที่ยวพักแรมในหมู่บ้าน นักท่องเที่ยวพักแรมในหมู่บ้านเพื่อศึกษาและสัมผัสกับการใช้ชีวิตของชาวชนบทเกษตร โดยให้นักท่องเที่ยวได้รับบริการที่อบอุ่น ปลอดภัย สะอาด

4. การอบรมให้ความรู้การเกษตรแผนใหม่และความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน ฝึกหัดปฏิบัติเกี่ยวกับการทำการเกษตรในสมัยใหม่ เช่น การปลูกและดูแลรักษาพืช การแปรรูปและเก็บรักษาผลผลิตทางการเกษตร ฯลฯ ซึ่งอาจจะมีประกาศนียบัตรให้ฝึกหัดปฏิบัติเพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาของชาวบ้านในหมู่บ้านชนบท เช่น ศึกษาแมลงที่เป็นประโยชน์ พืชผักพื้นเมืองที่กินได้

การเก็บเห็ดในป่า การทำข้าวเม่า การทำขนมจีน การทำน้ำตาลจากมะพร้าวและตาลโตนด การเก็บเกี่ยวข้าวด้วยเกราะ การวางแผนโบราณและการอบสมุนไพร การเผาข้าวหลาม ฯลฯ

5. จำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์เกษตร สินค้าอาหารเกษตรแปรรูปที่หลากหลาย ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร สินค้าหัตถกรรมพื้นเมืองของเกษตรกร ของใช้ และของที่ระลึกต่างๆ ผักสด ผลไม้สด ดอกไม้สด ต้นพันธุ์พืช เมล็ดพันธุ์พืชที่น่าสนใจให้นักท่องเที่ยวซื้อไปปลูกเอง อาหารที่ผลิตและเตรียมในพื้นที่แบบง่ายๆ แต่สะอาด เช่น ข้าวโพดต้ม ข้าวโพดคั่ว ถั่วคั่ว ผักคั่ว มันท้ม อ้อยคั่ว ผลไม้สด อาหารสำเร็จบรรจุถุงหรือกล่อง น้ำผัก น้ำผลไม้ ต่างๆ

6. ให้รู้ทางด้านธุรกิจเกษตร ในช่วงที่ธุรกิจอื่นๆ ประสบปัญหาเนื่องจากเศรษฐกิจตกต่ำ เช่น ในปัจจุบันนี้นักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งเดินทางมาเพื่อหาช่องทางในการทำธุรกิจต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเกษตร เนื่องจากเป็นธุรกิจที่ให้ผลตอบแทนรวดเร็วและเป็นธุรกิจที่ยังก้าวหน้าไปได้ให้นักท่องเที่ยวในเชิงท่องเที่ยวธุรกิจเกษตร ได้สัมผัสพบเห็นดูกิจกรรมของเกษตรกรแล้วอาจจะเกิดแนวคิดในการทำธุรกิจโดยร่วมลงทุนกับเกษตรกร เช่น ร่วมกับเกษตรกรทำการผลิตเพื่อแปรรูปเพื่อส่งออกและจำหน่ายภายในประเทศหรือร่วมกันผลิต และจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมต่างๆ การท่องเที่ยว ในลักษณะนี้นอกจากจะเอื้อผลประโยชน์อย่างสูงให้กับเกษตรกรแล้ว ยังเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยเหลือภาคเอกชน จากธุรกิจอื่นที่ได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบัน

กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2543) ได้เสนอแนวทางการบริหารจัดการของการท่องเที่ยวเกษตร ควรประกอบด้วย

1. ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวในพื้นที่ กำหนดให้มีจุดที่เป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยวในชุมชน (Visiting Center) เพื่อเป็นจุดศูนย์กลางที่นักท่องเที่ยวจะเข้าชมกิจกรรมการเกษตรในแหล่งชุมชนหรือหมู่บ้านท่องเที่ยวต่างๆ เป็นเอื้ออำนวยในการให้ความรู้และข้อมูลเบื้องต้นต่างๆ ก่อนและหลังดูงานในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ซึ่งจำเป็นจะต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาให้เกิดความสะดวกและความพร้อมสำหรับการให้บริการนักท่องเที่ยว มีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ ได้แก่ สถานที่จอดรถ จอดเรือ สถานที่พักผ่อน สถานที่แสดงกิจกรรมการเกษตร สถานที่จำหน่ายสินค้า สถานที่จำหน่ายเครื่องดื่ม ห้องสุขา ส่วนแสดงวิชาการในด้านการเกษตร เช่น การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การทำนาข้าว

2. การพัฒนาจุดบริการนักท่องเที่ยว เป็นการปรับพัฒนาบริเวณศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความพร้อมในการให้บริการนักท่องเที่ยว ตามรายละเอียดในข้อ 1

3. การประชุมชี้แจง จัดประชุมชี้แจงการดำเนินการ โครงการท่องเที่ยวเกษตร แก่เจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องบริษัทนำเที่ยวผู้แทนกลุ่มเกษตรกรในชุมชน เพื่อให้ทราบวัตถุประสงค์และเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการ รูปแบบ การดำเนินงาน โครงการ ตลอดจนผลตอบแทนที่เกษตรกรจะได้รับจากการเข้าร่วมดำเนินธุรกิจ การให้บริการนักท่องเที่ยว

สำนักหอสมุด

- 8 พ.ค. 2549

4917566

4. การเตรียมความพร้อมของบุคลากร โดยการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับธุรกิจการท่องเที่ยว และการให้บริการนักท่องเที่ยวแก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมดำเนินธุรกิจ และบริการภายในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

5. การจัดการและบริหาร โครงการ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพจึงกำหนดให้มีการตั้งหน่วยงานเฉพาะกิจ คณะกรรมการและหน่วยปฏิบัติการที่รับผิดชอบโครงการดังนี้

5.1 จัดตั้ง “ศูนย์อำนวยการการท่องเที่ยวเกษตร” เพื่อกำหนดแนวทางและควบคุม กำกับดูแลการดำเนินงานของศูนย์อำนวยการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

5.2 แต่งตั้ง “คณะกรรมการบริหาร โครงการท่องเที่ยวเกษตร” เพื่อกำหนดแนวทาง และควบคุมกำกับดูแลการดำเนินงานของศูนย์อำนวยการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

5.3 แต่งตั้ง “เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการท่องเที่ยวเกษตรระดับภาค” จากสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคทั้ง 6 ภาค เพื่อติดตามงานและประสานงานการท่องเที่ยวเกษตรของสำนักงานเกษตรจังหวัดในพื้นที่รับผิดชอบ

5.4 แต่งตั้ง “คณะกรรมการบริหาร โครงการท่องเที่ยวเกษตรในระดับจังหวัด”

6. การจัดการและการให้บริการของกลุ่มเกษตรกร ให้คำแนะนำและดูแลช่วยเหลือเกษตรกร ในการวางรูปแบบการบริหารงานภายในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว โดยจัดตั้งคณะกรรมการของกลุ่ม และแบ่งภารกิจในการทำงาน และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่เข้าชม

7. การจัดการระบบรวบรวมและกระจายสินค้าที่จะนำมาจำหน่ายภายในศูนย์บริการ นักท่องเที่ยวได้แก่ผลผลิตทางการเกษตร สินค้าแปรรูป หัตถกรรม ของที่ระลึก ซึ่งจำเป็นต้อง จัดระบบการวางจำหน่าย เพื่อให้สินค้ามีความหลากหลายน่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยว จึงจำเป็นต้อง จัดให้มีคณะทำงานกำหนดประเภทสินค้ารวมทั้งการจัดการในการนำสินค้าออกวางพร้อม จำหน่ายตลอดเวลา

8. การจัดการและการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร การดำเนินการของกลุ่มเกษตรกร ในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว โดยจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของกลุ่มสมาชิกในด้านต่างๆ ได้แก่

8.1 จัดทำเอกสารแผ่นพับ โปสเตอร์ แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวเกษตร

8.2 จัดทำป้ายโฆษณาเชิญชวนนักท่องเที่ยวเข้าชมตามแหล่งท่องเที่ยวเกษตร

8.3 เชิญผู้แทนจากสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ไปทัศนศึกษาดูงาน ตามสถานที่ท่องเที่ยวเกษตร

8.4 ประสานงานกับหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น บริษัทนำเที่ยว โรงแรม การรถไฟ สายการบินต่างๆ ให้คำแนะนำ เผยแพร่และประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเกษตร

8.5 ประสานงานกับบริษัทนำเที่ยวทั้งในและต่างประเทศในการนำนักท่องเที่ยวที่เป็นลูกค้าของบริษัท เข้าชมในแหล่งท่องเที่ยวเกษตร

9. การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่โครงการ

9.1 จัดทำเอกสารแผ่นพับ โปสเตอร์ แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวเกษตร

9.2 จัดทำป้ายโฆษณาเชิญชวนนักท่องเที่ยวเข้าชมตามแหล่งท่องเที่ยวเกษตร

9.3 เชิญผู้แทนจากสื่อมวลชนประเภทต่างๆ ไปทัศนศึกษาดูงาน ตามสถานที่ท่องเที่ยวเกษตร

9.4 ประสานงานกับหน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น บริษัทนำเที่ยว โรงแรม การรถไฟ สายการบินต่างๆ ให้ช่วยแนะนำ เผยแพร่และประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นลูกค้าของบริษัทเข้าชมในแหล่งท่องเที่ยวเกษตร

10. การติดตามและรายงานผล ให้มีการรายงานผลการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคให้ศูนย์อำนวยการโครงการท่องเที่ยวเกษตร ออกติดตามการดำเนินงาน ให้ข้อเสนอและการปรับปรุงแก้ไขทุกเดือนพร้อมทั้งจัดทำรายการสรุปผลการดำเนินงานเป็นประจำทุกปี

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

สามารถจำแนกที่สำคัญได้ 3 ส่วนคือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวการเกษตร ตลาดการท่องเที่ยวและบริการการท่องเที่ยว (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542) กล่าวคือ

1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวการเกษตร ทรัพยากรการเกษตร หมายถึง ทรัพยากรที่ใช้ในการผลิต ผลิตผลทางการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นแสงแดด ดิน น้ำ ตลอดจนพันธุ์พืช-พันธุ์สัตว์และเกิดการจัดการโดยมนุษย์ ให้ก่อเกิดผลผลิตทางการเกษตร เพื่ออุปโภคบริโภค ซึ่งในที่นี้อาจเรียกทรัพยากรท่องเที่ยวการเกษตรนี้ โดยให้ความหมายคือ แหล่งเกษตรกรรม และปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อแหล่งเกษตรกรรม โดยครอบคลุมบทบาทของพื้นที่กระบวนการ และกิจกรรมการเกษตร ซึ่งสามารถคัดเลือกนำมาใช้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวได้

2) ตลาดการท่องเที่ยว ตลาดการท่องเที่ยวเฉพาะเป็นตลาดที่ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเฉพาะเรื่องมากขึ้น นักท่องเที่ยวประเภทนี้จะให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้กิจกรรมเฉพาะด้าน เช่น การศึกษาวิถีชีวิต การศึกษาวัฒนธรรม โบราณสถานวัตถุเฉพาะด้าน จึงทำให้มีความชัดเจนในด้านการจัดการการตลาดมากขึ้น

3) บริการการท่องเที่ยว บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เช่น ที่พัก ร้านอาหาร การบริการนำเที่ยว จะต้องเกี่ยวกับการเกษตร – ชนบท ตัวอย่างบริการที่ชัดเจน คือ ที่พักตามบ้าน(Homestay) และที่พักตามสวนเกษตรต่าง ๆ (Farmstay)

ในแหล่งท่องเที่ยวเกษตรแต่ละแห่งจะมีกิจกรรมที่จะให้บริการนักท่องเที่ยวหลาย ๆ กิจกรรมแล้วแต่สภาพของการจัดท่องเที่ยวเกษตรแต่ละแห่ง ได้แก่

ประเภทการแสดงสินค้าหรือสาธิต

- แปลงสาธิตพันธุ์พืชสวยงาม และหลากหลาย เช่น กล้วยไม้ ดอกไม้ พืชผัก และผลไม้ในท้องถิ่นและจากต่างประเทศที่น่าสนใจ

- แปลงรวบรวมพันธุ์พืชชนิดต่างๆ เช่น พันธุ์กล้วยไม้ พันธุ์พริก พันธุ์มะเขือ เป็นการรวมพันธุ์จากแหล่งต่าง ๆ ทั่วโลก

- การแสดงขั้นตอนการปฏิบัติต่างๆ ทางด้านการเกษตร เช่น การปลูกดูแลรักษา การเก็บเกี่ยวกับผลผลิต การปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว การบรรจุภัณฑ์ การแปรรูปผลผลิต การเลี้ยงไหม การเลี้ยงผึ้ง เป็นต้น

- การแสดงประเพณีวัฒนธรรมด้านการเกษตรในอดีตที่ผ่านมา เช่น การตกกล้า การไถนา การดำนา การเก็บเกี่ยว การซอมข้าว หรือตำข้าว การเก็บเกี่ยวพืชผักและแปรรูป การแสดงฝีมือหรือหัตถกรรมต่างๆ

- การแสดงอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ และวิถีทางการเกษตรของไทยในอดีต

ประเภทให้นักท่องเที่ยวร่วมทำกิจกรรมระยะสั้น

- การเข้าชมสวนเกษตร เช่น สวนไม้ดอก สวนพืชผัก สวนสมุนไพร สวนไม้ผัก โดยนักท่องเที่ยวอาจเก็บผลผลิตกินเองจากต้นในสวน หรือการซื้อผลผลิตโดยเลือกเก็บเองได้ มีทั้งความสวยงามความแปลกตาและบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติ

- ทำกิจกรรมพื้นบ้านระยะสั้นร่วมกับชาวบ้าน เช่น ซักผ้า นึ่งเหี่ยว ไถนา กรีดยาง ยกขอ พายเรือ ทอดแห

ประเภทให้นักท่องเที่ยวพักแรมในหมู่บ้าน

- นักท่องเที่ยวพักแรมในหมู่บ้านเพื่อศึกษาและสัมผัสกับการใช้ชีวิตของชาวชนบทเกษตร โดยให้นักท่องเที่ยวได้รับบริการที่อบอุ่น ปลอดภัย สะอาด

ประเภทการอบรมให้ความรู้การเกษตรแผนใหม่และความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน

- ฝึกหัดปฏิบัติเกี่ยวกับการทำการเกษตรในสมัยใหม่ เช่น การปลูกและดูแลรักษาพืช การแปรรูปและเก็บรักษาผลผลิตทางการเกษตร ฯลฯ ซึ่งอาจจะมีประกาศนียบัตรให้

- ฝึกหัดปฏิบัติเพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาของชาวบ้านชนบท เช่น ศึกษาแมลงที่เป็นประโยชน์ พืชผักพื้นเมืองที่กินได้ การเก็บเห็ดในป่า การทำข้าวเม่า การทำขนมจีน กรทำน้ำตาลจากมะพร้าวและตาลโตนด การเก็บเกี่ยวข้าวด้วยแกระ การนวดแผนโบราณและการอบสมุนไพร การเผาข้าวหลาม ฯลฯ

ประเภทจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์เกษตร

- สินค้าอาหารเกษตรแปรรูปที่หลากหลายของกลุ่มบ้านเกษตรกร
- สินค้าหัตถกรรมพื้นเมืองของเกษตรกร
- ของใช้และของที่ระลึกต่างๆ
- ผักสด ผลไม้สด ดอกไม้สด
- ดินพันธุ์พืช เมล็ดพันธุ์พืชที่น่าสนใจให้นักท่องเที่ยวซื้อไปปลูกเอง
- อาหารที่ผลิตและเตรียมในพื้นที่แบบง่ายๆ แต่สะอาด เช่น ข้าวโพดต้ม ข้าวโพดคั่ว ถั่วต้ม เผือกต้ม มันต้ม อ้อยเคี้ยว ผลไม้สด อาหารบรรจุถุงหรือกล่อง น้ำผัก น้ำผลไม้ต่างๆ

ประเภทให้รู้ทางด้านธุรกิจเกษตร

ในช่วงที่ธุรกิจอื่นประสบปัญหาเนื่องจากเศรษฐกิจตกต่ำ เช่น ในปัจจุบันจะมีนักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งเดินทางมาเพื่อหาช่องทางในการทำธุรกิจต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เนื่องจากเป็นธุรกิจที่ให้ผลตอบแทนรวดเร็วและเป็นธุรกิจที่ยังก้าวหน้าไปได้เพื่อให้นักท่องเที่ยวในเชิงท่องเที่ยวธุรกิจเกษตรได้สัมผัสพบเห็นดูกิจกรรมของเกษตรกรแล้วอาจจะเกิดแนวคิดในการทำธุรกิจโดยร่วมลงทุนกับเกษตรกร เช่น ร่วมกับเกษตรกรทำการผลิตเพื่อแปรรูป เพื่อส่งออกและจำหน่ายภายในประเทศ หรือร่วมกันผลิตและจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมต่างๆ การท่องเที่ยวลักษณะนี้นอกจากจะเอื้ออำนวยผลประโยชน์อย่างสูงให้กับเกษตรกรแล้วยังเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยเหลือภาคเอกชนจากธุรกิจอื่นที่ได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบัน ดังนั้นจึงต้องมีการจัดการให้เกษตรกรมีการเตรียมข้อมูลและรายละเอียดเชิงธุรกิจเพื่อการนี้ด้วย

นำชัย ทนุผล (2540 : 6-7) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการจัดการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศไว้ดังนี้

1. กำหนดกลยุทธ์ด้านการจัดการโดย

1.1 ประเมินทรัพยากรที่สามารถใช้ในกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น

- สภาพทรัพยากรธรรมชาติ เกษตรกรรม ฤดูกาลที่มี
- สิ่งอำนวยความสะดวกที่มีอยู่
- ทรัพยากรด้านวัฒนธรรม ประเพณี ฤดูกาลที่มี
- ใครเป็นผู้รับประโยชน์บ้าง

1.2 กำหนดกิจกรรมท่องเที่ยวต้องการ

- จะต้องพัฒนาหรือไม่จะพัฒนาไปถึงระดับใด
- จะจัดการกิจกรรมต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นอย่างไรให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด
- ต้องการจะสื่ออะไรกับผู้มาเยือน
- มีจุดสนใจอะไรเป็นจุดขาย และจะจัดทำเส้นทางเดินอย่างไร

1.3 วางแผนกิจกรรมและประเภทของการท่องเที่ยวที่จะจัดบนพื้นที่ เช่น

- ใครจะทำอะไรที่ไหนและอย่างไร
- จะฝึกอบรมชาวบ้านหรือไม่
- จะจัดสื่อความหมายอะไรบ้าน
- จะใช้สถานที่ใดเป็นศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว
- จะพัฒนาหัตถกรรมของที่ระลึกอะไร
- จะหาแหล่งเงินทุนสนับสนุนจากที่ไหน

สื่อความหมาย นิทรรศการ รูปแบบแผนผังเส้นทางเดินผ่านพิบ ใบปลิว คู่มือการเดินทาง
ในหมู่บ้าน ป้ายสื่อความหมาย

2. กำหนดโครงสร้างอัตราค่าบริการและเงินกองทุน

- ค่ามัคคุเทศก์
- ค่าอาหาร/ที่พักแรม
- ด่านรับ/ขนส่ง
- บรรยายสื่อความหมาย

3. ร่วมงานกับบริษัทนำเที่ยว ควรเลือกบริษัทนำเที่ยวประเภทมุ่งผลกำไร แต่พยายาม
จัดรูปแบบนำเที่ยวให้เกิดผลกระทบน้อย และจะบริจาคผลกำไรให้กับกิจกรรมอนุรักษ์ของท้องถิ่น

4. การร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่นโดย Creating Stakeholders ซึ่งอาจเป็นลักษณะ
Individually or a part of organization ให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อาจจัดตั้งเป็น
กลุ่มหรือองค์กรบริหารของชาวบ้าน เพื่อกำหนด

- กิจกรรมประเภทการท่องเที่ยว
- การบริการ อาหาร มัคคุเทศก์ การบริการต้อนรับให้ข้อมูล การแสดงโชว์ การจัดที่พัก
แรมแบบ Homestay การขายของที่ระลึก
- Carrying Capacity ของชุมชนอย่างเหมาะสม

2.1.3 แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ที่ประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและพัฒนาแบบยั่งยืน (Globe'90 Conference) ณ ประเทศแคนาดา เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ.2533(อ้างในศรีพร สมบุญธรรม, 2536:25)ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึงการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน ในขณะเดียวกันก็ปกป้องและสงวนรักษาไว้ให้อนุชนรุ่นหลังต่อไป จึงมีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพ พร้อมกับรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและขบวนการทางระบบนิเวศวิทยาได้

องค์การท่องเที่ยวของประเทศแคนาดา (2533) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีการจัดการทรัพยากรทั้งหมดในลักษณะที่สามารถตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพ ในขณะเดียวกันก็สามารถรักษาความสมบูรณ์ทางวัฒนธรรม กระบวนการที่จำเป็นเชิงนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบสนับสนุนสิ่งมีชีวิตทั้งหลายในโลกให้อยู่ได้ต่อไป

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีเป้าหมายสำคัญที่สุดในการพยายามที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งจะพิจารณาได้จากองค์ประกอบ 4 ประการ คือ

- 1) ต้องดำเนินการในเรื่องขอบเขตความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการด้านการท่องเที่ยว
- 2) ต้องตระหนักต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการด้านการท่องเที่ยว
- 3) ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน
- 4) ต้องขึ้นตามความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่น และชุมชนในชนบทท่องเที่ยวนั้น ๆ

กราคซ พยัฆวิเชียร(2539) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวที่จำเป็นต้องการพิจารณาทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ควบคู่กันไปโดยตลอด

ประเวศ วะสี(อ้างในศรัณย์ เลิศรักษมงคล, 2540 : 12) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีลักษณะของการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วัฒนธรรมที่ดี ได้เข้าใจคุณค่าอันสูงส่งของวัฒนธรรมนั้น จะเป็นสิ่งที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่าย ทำให้คนไทยมีคนไทยมีความรู้มากขึ้น ได้รายได้จากความรู้ และนักท่องเที่ยวได้อัตตประโยชน์จากพุทธศาสนา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้คุณภาพของการพัฒนาเกิดขึ้น

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ได้กล่าวสรุปไว้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป ในขณะเดียวกันก็ให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่เกิดจากกระแสอนุรักษ์และเสียงเรียกร้องให้คืนสภาพความสมบูรณ์แก่ธรรมชาติ พร้อมทั้งความต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น และแนวคิดความต้องการความรู้ของนักท่องเที่ยว จึงต้องมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจควบคู่กับการฟื้นฟูอนุรักษ์คุณภาพทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมโดยใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างชาญฉลาดและให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ซึ่งแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมาจากแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนตามแผนปฏิบัติการ 21 หรือ Agenda 21 ที่มีส่วนผลักดันให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนหมายถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป ในขณะเดียวกันก็ให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมีข้อควรคำนึงที่สำคัญอยู่ 8 ประการคือ

1) การพัฒนาท่องเที่ยวแบบยั่งยืนควรคำนึงถึงความต้องการของชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวที่ว่า พวกเขาต้องการเปิดบ้านเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมหรือไม่ ถ้าหากพวกเขายังไม่พร้อมที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยว ก็ควรชะลอการพัฒนาท่องเที่ยวแบบยั่งยืนออกไปก่อน มิฉะนั้นจะเกิดการขัดแย้งกับชุมชนท้องถิ่นหรือมีการทำร้ายนักท่องเที่ยว ซึ่งจะทำให้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวแย่ลง นักท่องเที่ยวอาจไม่กล้าเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวก็ได้ แต่ถ้าหากพวกเขามีความพร้อมที่จะเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวและพร้อมที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยว ก็จะเป็นแนวทางพิจารณาส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อชักจูงให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

2) การพัฒนาท่องเที่ยวแบบยั่งยืนควรคำนึงถึงความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อแหล่งท่องเที่ยวที่ว่า นักท่องเที่ยวมีความต้องการจะเห็นสิ่งใดจากแหล่งท่องเที่ยวนั้นหรือต้องการได้

ประโยชน์อะไรจากแหล่งท่องเที่ยว นั้น ซึ่งจะเป็นแนวทางพิจารณาจัดหาหรือจัดสร้างกิจกรรมเสริมในการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ เพื่อสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวมากที่สุด อันจะเป็นการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวนี้มากขึ้น ทำให้มีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย

3) การพัฒนาท่องเที่ยวแบบยั่งยืนควรคำนึงถึงสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว นั้นว่า มีสิ่งอำนวยความสะดวกอะไรอยู่แล้วบ้าง มีความเพียงพอกับความต้องการหรือไม่ และต้องการเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นอีกหรือไม่ จะเพิ่มในปริมาณมากน้อยเพียงใด ซึ่งจะเป็นแนวทางพิจารณาจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งทางตรงและทางอ้อมให้นักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ พร้อมทั้งฝึกอบรมพนักงานในการให้บริการด้านต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพและเพียงพอด้วย

4) การพัฒนาท่องเที่ยวแบบยั่งยืนควรคำนึงถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว นั้นว่า จะถูกกระทบหรือถูกทำลายหรือไม่ ซึ่งจะเป็นแนวทางพิจารณาในการดูแลรักษาคุณค่าของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และดำรงรักษาวัฒนธรรมชาติประเพณีที่ดีงามของท้องถิ่นไว้ด้วย

5) การพัฒนาท่องเที่ยวแบบยั่งยืนควรคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว นั้นว่า จะสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้มากน้อยเพียงใดจึงจะเหมาะสม ซึ่งเป็นแนวทางพิจารณาในการกำหนดปริมาณและมาตรฐานของบริการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว พร้อมทั้งกำหนดกิจกรรมท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เหมาะสม และพิจารณามาตรการจำกัดนักท่องเที่ยวด้วย

6) การพัฒนาท่องเที่ยวแบบยั่งยืนควรคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว นั้นว่า จะให้พวกเขาเข้ามามีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างไร ซึ่งจะเป็นแนวทางพิจารณาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวให้มีรายได้เพิ่มขึ้นและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นด้วย

7) การพัฒนาท่องเที่ยวแบบยั่งยืนควรคำนึงถึงสิ่งก่อสร้างในแหล่งท่องเที่ยว นั้นว่า มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมหรือไม่ ในขณะเดียวกันได้เน้นการจัดการด้านความสะอาดความสะอาดสบายตามมาตรฐานสากลหรือไม่ ทำให้สะท้อนถึงความสำเร็จที่เกิดจากความสามารถในการเชื่อมโยงเอกลักษณ์ท้องถิ่นที่มีเสน่ห์เฉพาะตัวกับมาตรฐานสากล ซึ่งจะเป็นแนวทางพิจารณาในการสร้างความสมดุลระหว่างการดำรงเอกลักษณ์ท้องถิ่นกับการเตรียมพร้อมสำหรับยุคโลกาภิวัตน์ด้วย

8) การพัฒนาท่องเที่ยวแบบยั่งยืนควรคำนึงถึงความสำเร็จของแหล่งท่องเที่ยวอื่นทั้งภายในประเทศและต่างประเทศที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันว่า เขาพัฒนากันอย่างไรรจึงประสบ

ความสำเร็จ ซึ่งเป็นแนวทางพิจารณาในการศึกษาและเปรียบเทียบพร้อมทั้งเป็นแบบอย่างในการประยุกต์ให้ดีกว่าเขา

การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนพอสรุปได้ 3 มิติดังต่อไปนี้ คือ

1) มิติด้านการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีแนวคิดที่จะให้ความรู้ ความเข้าใจ และสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่ายในการปกป้องรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมเป็นอันดับแรก เพื่อให้คงไว้ซึ่งความสวยงามและคุณค่าทรัพยากรท่องเที่ยว ซึ่งวิธีการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวหลายรูปแบบ เช่นการเน้นวิธีการจัดทำโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติหรือวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว การจัดให้มีนิทรรศการ/แผ่นป้ายบรรยายตามบริเวณหรือจุดท่องเที่ยวต่าง ๆ การจัดให้มีเส้นทางเดินเท้าหรือเส้นทางเดินป่าที่ให้ประสบการณ์ในการเรียนรู้ธรรมชาติหรือวัฒนธรรมแก่ผู้มาเยือน รวมถึงการฝึกอบรมมัคคุเทศก์และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถชี้แนะและอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวพบเห็น เป็นต้น

2) มิติด้านการสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว ในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีแนวคิดให้นักท่องเที่ยวที่มีความปรารถนาหรือสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรม เช่นการส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยการจัดให้มีสื่อความหมายธรรมชาติหรือวัฒนธรรม เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติหรือวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจกลับไป เป็นต้น

3) มิติด้านการสร้างควมมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น ในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีแนวคิดในการมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่น ด้วยการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนและช่วยให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่นการลงทุนสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็ก การเป็นมัคคุเทศก์ การนำสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านมาขาย การจ้างงานในธุรกิจท่องเที่ยว เป็นต้น

องค์ประกอบของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนพอสรุปได้ 6 ด้านดังต่อไปนี้ คือ

1) องค์ประกอบด้านการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาสถานที่อันเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการทางการท่องเที่ยวให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมชม โดยมีการประเมินศักยภาพขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ และกำหนดกิจกรรมท่องเที่ยวที่อนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวด้วย

2) องค์ประกอบด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพเดิมหรือดีกว่าเดิม และป้องกันผลกระทบด้านลบจากการท่องเที่ยว โดยจะต้องมีการติดตามประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

3) องค์ประกอบด้านการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาธุรกิจด้านบริการอำนวยความสะดวกโดยตรงแก่นักท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจ โดยมีความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมด้วย

4) องค์ประกอบด้านการพัฒนาการตลาดท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาเพื่อแสวงหานักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ซึ่งมีลักษณะเป็นคุณประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้เข้ามาท่องเที่ยว โดยให้นักท่องเที่ยวเหล่านี้ได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยวตามที่เขาพึงพอใจ

5) องค์ประกอบด้านการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น เป็นการพัฒนาในการสร้างโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนท้องถิ่นให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวของตนเองและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความหวงแหนและรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ตลอดไป

6) องค์ประกอบด้านการพัฒนาจิตสำนึกทางการท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่าย โดยให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้ทุกฝ่ายเกิดความรักความหวงแหนทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

จากแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยพอสรุปได้ว่า “การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ควรมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมเพื่อตอบสนองความต้องการของเจ้าของท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว ให้ได้รับประโยชน์แบบเกื้อกูลกันอย่างเสมอภาค โดยพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม คุณทริยภาพทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป”

2.1.4 แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของรัฐบาลหลายแห่ง โดยเฉพาะการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดต่างๆ ตั้งแต่การสำรวจเบื้องต้น การจัดทำแผนหลัก และการศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาการท่องเที่ยว แต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ได้ให้ความสำคัญต่อการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นส่วนสำคัญให้การดำเนินการต่างๆ ด้านการท่องเที่ยวไปสู่จุดหมาย มีการปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้สอดคล้องกับแนวทางในการพัฒนาประเทศ โดยการเพิ่มบทบาทของประชาชนในการมีส่วนร่วมให้มากขึ้น ซึ่งก็หมายความว่าประชาชนสามารถกำหนดแนวทางในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน และชุมชนท้องถิ่นให้สามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน ตัดสินใจ และติดตามประเมินผลในโครงการพัฒนาของรัฐที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนส่งเสริมองค์กรชุมชนท้องถิ่นในการดำเนินการ จึงจำเป็นต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ในการศึกษาแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน วิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

1) รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นแนวคิดของการกระจายอำนาจจากส่วนกลางลงมาถึงท้องถิ่น หรือเป็นความพยายามที่จะได้มีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจากส่วนล่างขึ้นสู่ส่วนบน ทั้งนี้เพราะชุมชนท้องถิ่นคือผู้รู้ปัญหาและความต้องการของตนเองดีกว่าผู้อื่น หลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นอยู่ที่ความรู้ ความเป็นอยู่ และความต้องการของชุมชนท้องถิ่น โดยกระตุ้นให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อได้มีการเรียนรู้ร่วมกันและตัดสินใจร่วมกัน จึงมีรูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอยู่หลายรูป แต่ที่นิยมกันมีอยู่ 3 รูปแบบคือ

รูปแบบที่ 1 การชักชวนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน รูปแบบนี้รัฐบาลจะเป็นผู้วางนโยบายและวางแผนโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดทำโครงการท่องเที่ยวเลย แต่จะถูกชักชวนจากรัฐบาลให้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการท่องเที่ยว

รูปแบบที่ 2 การให้องค์กรชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการเจรจาต่อรองสำหรับวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งรูปแบบนี้รัฐบาลและตัวแทนขององค์กรชุมชนท้องถิ่นจะเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แม้ว่าในความเป็นจริงการริเริ่มโครงการท่องเที่ยวจะมาจากรัฐบาลกลางก็ตาม แต่องค์กรชุมชนท้องถิ่นสามารถเข้าร่วมตัดสินใจและเจรจาต่อรองผลประโยชน์กับรัฐบาลได้ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นให้มากที่สุด ซึ่งผลสุดท้ายของการเจรจาต่อรองนั้นรัฐบาลมักเป็นผู้ยอมโอนอ่อนผ่อนตามเสียงขององค์กรชุมชนท้องถิ่นเพื่อมิให้เกิดการขัดแย้งกับชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบนี้ องค์กรชุมชนท้องถิ่นจะต้องมีศักยภาพสูงและมีความตื่นตัวในการรักษาผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นตนเองให้มากที่สุด

รูปแบบที่ 3 การให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนด้วยตนเอง รูปแบบนี้ชุมชนท้องถิ่นจะเป็นผู้จัดการควบคุมและวางแผนพัฒนาการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวด้วยตนเองอย่างสิ้นเชิง นับเป็นรูปแบบของการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่พึ่งตนเองอย่างแท้จริง โดยไม่อาศัยความคิดริเริ่มและชักจูงจากบุคคลภายนอกหรือรัฐบาลเลย ประชาชนหรือองค์กรชุมชนท้องถิ่นสามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ตลอดจนการติดตามประเมินผลสำเร็จของโครงการท่องเที่ยวด้วยตนเอง รูปแบบนี้เป็นการเปิดโอกาสอย่างเต็มที่แก่ชุมชนท้องถิ่นให้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์ แต่ชุมชนท้องถิ่นต้องมีความพร้อมและประสิทธิภาพสูง

2) วิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนับเป็นรูปแบบที่สร้างโอกาสให้แก่ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว ในขณะเดียวกันก็ช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม วิธีการทำให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนสามารถกระทำได้หลายวิธีดังต่อไปนี้คือ

วิธีการที่ 1 การร่วมประชุมวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการร่วมอภิปรายหาของการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชุมชนท้องถิ่น เพื่อสอบถามความคิดเห็นของประชาชนท้องถิ่นในเรื่องการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

วิธีการที่ 2 การให้คำปรึกษาในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการบริหารโครงการท่องเที่ยวเพื่อให้ความมั่นใจว่าเสียงของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้และร่วมในการตัดสินใจวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

วิธีการที่ 3 การสำรวจความคิดเห็นในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น โดยให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นด้านการวางแผนพัฒนาการการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 4 การประสานงานร่วมกันในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมตั้งแต่การคัดเลือกตัวแทนกลุ่มเข้าไปร่วมงานบริหารหรือการจัดการหรือร่วมในคณะกรรมการที่ปรึกษาจากฝ่ายประชาชนในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 5 การได้ส่วนสาธารณะในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการได้ส่วนข้อมูลจากประชาชนในชุมชนท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น ก่อนที่รัฐบาลจะตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 6 การออกเสียงประชามติโดยตรงในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการตอบคำถามของรัฐบาลโดยให้ประชาชนทุกคนในสังคมออกความคิดเห็นโดยตรงต่อรัฐบาล และให้ทุกคนในสังคมเป็นผู้ตัดสินใจแทนรัฐบาลในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

3) แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการให้โอกาสแก่สมาชิกของชุมชนท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมกัน ในการเข้าร่วมรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนโดยถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะเจ้าหน้าที่หรือนักวางแผน มีการเรียนรู้ร่วมกันและเข้าร่วมประชุมตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ในขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ต้องฝึกฟังความคิดเห็น ปัญหา และความต้องการของชุมชนท้องถิ่นด้วย เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทในการวางแผนกำกับดูแล ควบคุมการท่องเที่ยวให้มากขึ้น อันจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ เกิดความรัก ความหวงแหน และสร้างจิตสำนึกในการดูแลปกป้องรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน จึงต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนทุกขั้นตอนดังต่อไปนี้คือ

ขั้นตอนที่ 1 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการศึกษาค้นหาปัญหาทางการท่องเที่ยวและสาเหตุแห่งปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่นรวมถึงความต้องการของชุมชนท้องถิ่นด้วย

ขั้นตอนที่ 2 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ตั้งแต่ร่วมกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และวิธีการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อให้ได้แผนงานหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สามารถแก้ไขหรือลดปัญหาของชุมชนท้องถิ่นและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว พร้อมทั้งตอบสนองความต้องการของชุมชนท้องถิ่นได้ด้วย

ขั้นตอนที่ 3 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวที่อยู่ในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นมากที่สุด

ขั้นตอนที่ 4 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวตามขีดความสามารถของตนเองหรืออาจร่วมลงทุนในรูปแบบสหกรณ์ได้

ขั้นตอนที่ 5 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานตามแผนงานหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจนบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ พร้อมทั้งมีส่วนร่วมในการปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ขั้นตอนที่ 6 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตาม ประเมินผล แผนงานหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ได้ร่วมกันจัดทำขึ้น

การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในทิศทางที่ถูกต้องการให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีความสามารถในการดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมควบคู่การเพิ่มทักษะในการจัดการและประสานงานกับบุคคลหรือหน่วยงานภายนอก โดยเริ่มที่การให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของท้องถิ่นตน การเตรียมการจัดการวางแผน การควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวและการได้รับประโยชน์จากการให้บริการ ในขณะเดียวกันก็ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ถ้าหากชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมหรือมีอำนาจเพียงพอในการร่วมควบคุมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ก็จะช่วยให้เกิดการพัฒนาค้นได้เป็นอย่างดี อีกทั้งสามารถจัดสรรผลประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม และเกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น ฉะนั้นการเข้ามีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องให้มีส่วนร่วมตลอดกระบวนการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นอันเป็นการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต การได้รับผลตอบแทนมรดกบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยว และการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งมีกิจกรรมการท่องเที่ยวหลายรูปแบบที่ชุมชนท้องถิ่นสามารถมีส่วนร่วมได้ เช่นการให้ข้อมูลท้องถิ่นที่ถูกต้อง การให้บริการที่พัก อาหาร การขายสินค้าที่ระลึก การให้บริการมัคคุเทศก์ การรับจ้างในธุรกิจท่องเที่ยว การอนุรักษ์ระดับท้องถิ่น การส่งเสริมพัฒนาอาชีพ เป็นต้น ทิศทางการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะต้องมุ่งสู่การร่วมมือในการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยว เพื่อรองรับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วนตามกรอบและลักษณะแห่งการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในทุกระดับดังต่อไปนี้คือ

1) **ระดับนโยบาย** จะต้องหาทางให้ชุมชนท้องถิ่นรับทราบนโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

2) **ระดับแผนงานหรือโครงการ** จะต้องหาทางให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าใจแผนงานหรือโครงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างชัดเจน

3) **ระดับปฏิบัติ** จะต้องหาทางให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าใจแผนปฏิบัติ แนวทางและวิธีการปฏิบัติงานตามแผนงานหรือโครงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จนสามารถให้ความร่วมมือและปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง โดยมีการแนะนำอย่างใกล้ชิดทุกขั้นตอนของการปฏิบัติ จนกว่าจะมั่นใจได้ว่าสมาชิกชุมชนท้องถิ่นทุกคนได้ดำเนินการอย่างถูกต้องทุกทางแล้ว

4) **ระดับการประเมินผล** จะต้องหาทางให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าใจในการติดตามผลปฏิบัติงานตามแผนงานหรือโครงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จนสามารถประเมินผลได้อย่างถูกต้องและมีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

2.1.5 แนวคิดการประเมินศักยภาพความพร้อมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การท่องเที่ยวย่อมก่อผลกระทบทั้งทางบวกและด้านลบต่อชุมชนท้องถิ่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ฉะนั้นการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องคำนึงถึงชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและบริเวณใกล้เคียง โดยต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม ทางการท่องเที่ยวเพราะเป็นผู้ทราบถึงปัญหา ความต้องการ และได้ผลกระทบจากการท่องเที่ยว อีกทั้งเป็นการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวของตนเอง นอกจากนี้ชุมชนท้องถิ่นยังมีความรักและความผูกพันกับทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของตน การให้เกียรติชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว ย่อมทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความรู้สึกในการเป็นเจ้าของ ห่วงแหน เห็นคุณค่าทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ยังผลให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของตน การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเหมาะกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เน้นให้เกิดการช่วยเหลือตนเอง การริเริ่มงานจากระดับชุมชน ซึ่งจะเป็นฐานนำไปสู่การต้อนรับนักท่องเที่ยว ถ้ารัฐบาลจะฟื้นความต้องการ ก็จะได้รับคำตอบด้านจากชุมชนท้องถิ่นเปรียบเสมือนว่าเขาไม่ได้เชิญแขกเข้าไปเอง ทำให้เขาไม่พอใจ จึงควรให้เขาสมัครใจหรืออยากเชิญแขกเข้าไปเยี่ยมบ้านเขา เมื่อเขาพร้อมที่จะจัดระบบในวิถีทางการจัดการของเขา อันจะทำให้เขาได้เรียนรู้ว่าต้องทำอะไร โดยการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐบาล และพวกเขามีส่วนร่วมในการวางแผนจัดการท่องเที่ยวของเขาเอง ก็จะเป็นผลให้การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนประสบความสำเร็จเราจะทำการศึกษาถึงการประเมินศักยภาพทางการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น การเตรียมความพร้อมทางการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น และองค์การบริหารส่วนตำบลกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น

1) การประเมินศักยภาพความพร้อมด้านอุปทานทางการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น

การที่จะสร้างท้องถิ่นใดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ก็จะต้องรู้ว่าท้องถิ่นนั้นมีอุปสงค์ทางการท่องเที่ยวอะไรที่จะเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องร่วมกับองค์กรชุมชนท้องถิ่นพิจารณาค้นหาข้อดีหรือสินค้าทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ หรือสามารถพัฒนาศักยภาพเพียงพอในการดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชม ในการประเมินศักยภาพความพร้อมด้านอุปทานทางการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่นสามารถประเมินได้ 3 ด้านคือ

1.1) การประเมินศักยภาพความพร้อมด้านทรัพยากรท่องเที่ยว เป็นการประเมินศักยภาพความพร้อมด้านทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่นว่ามีทรัพยากรท่องเที่ยวอะไรบ้างที่จะเป็นสินค้าหลักในการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวอาจแบ่งตามการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ 3 ประเภทคือ ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม นอกจากนี้ยังต้องวิเคราะห์ที่ตั้งของทรัพยากรท่องเที่ยว คุณภาพของทรัพยากรท่องเที่ยว และกำหนดวัตถุประสงค์ในการพัฒนาแต่ละแหล่งท่องเที่ยว

1.2) การประเมินศักยภาพความพร้อม ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวของชุมชน เป็นการประเมินศักยภาพความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวของชุมชนว่ามีขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวได้มากน้อยเพียงใด ถ้าหากมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น จะสามารถพัฒนาสร้างเพิ่มมากขึ้นให้เพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยวได้หรือไม่ โดยการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะพยายามหลีกเลี่ยงปัญหาการท่องเที่ยวสูงในช่วงฤดูการท่องเที่ยว และปัญหาการท่องเที่ยวน้อยในช่วงนอกฤดูการท่องเที่ยว แต่จะพยายามกำหนดให้มีนักท่องเที่ยวในระดับที่ต้องการตลอดปี เพื่อไม่ให้เกิดผลการทำลายทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมขึ้น

1.3) การประเมินความพร้อมด้านบริการท่องเที่ยว เป็นการประเมินศักยภาพความพร้อมด้านการบริการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่นว่ามีบริการท่องเที่ยวอะไรบ้าง มีจำนวนมากน้อยเพียงใด มีขีดความสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้มากน้อยเพียงใด ถ้าหากมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น จะสามารถพัฒนาบริการท่องเที่ยวให้เพิ่มขึ้นเพียงพอกับนักท่องเที่ยวได้หรือไม่ นอกจากนี้ยังต้องประเมินศักยภาพความพร้อมด้านคุณภาพบริการท่องเที่ยวว่ามีคุณภาพอยู่ในระดับใด สามารถพัฒนาคุณภาพบริการท่องเที่ยวสู่ระดับมาตรฐานสากลได้หรือไม่

2) การเตรียมความพร้อมทางการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น เป็นขั้นการเตรียมความพร้อมภายหลังการคัดเลือกสินค้าทางการท่องเที่ยวแล้ว ก็ต้องคำนึงถึงความพร้อมของชุมชนท้องถิ่นที่จะปรากฏตัวสู่ภายนอกหรือยัง โดยจะต้องบอกกับชุมชนท้องถิ่นก่อนว่า ถ้าหากเปิดรับนักท่องเที่ยวจะมีผลอะไรเกิดขึ้นกับพวกเขาบ้าง จะต้องพบกับกลุ่มคนแปลกใหม่อย่างไรบ้าง และสิ่งที่พวกเขาได้รับคืออะไร เนื่องจากชุมชนท้องถิ่นมักยากจน การจะให้เขามีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จะต้องให้เขาได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยว เพื่อให้เขามีรายได้เพียงพอในการยังชีพเสียก่อน มิฉะนั้นจะเกิดการทำลายทรัพยากรท่องเที่ยวขึ้น เมื่อชุมชนท้องถิ่นมีความต้องการให้เกิดการท่องเที่ยวแล้ว ก็ต้องเตรียมความพร้อมทางการท่องเที่ยวที่สำคัญอยู่ 4 ด้านคือ

2.1) การเตรียมความพร้อมด้านต่างๆ ไป เป็นการเตรียมความพร้อมด้านทั่วไปเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่นนั้น อันได้แก่

2.1.1) การประชาสัมพันธ์เผยแพร่การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น โดยต้องทำความเข้าใจกับองค์การบริหารส่วนตำบลหรือสภาตำบลและประชาชนในท้องถิ่นนั้น เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวที่จะร่วมกันจัดขึ้น และให้เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลและเอกชนที่รับผิดชอบเข้าร่วมประชุมกับองค์การบริหารส่วนตำบลหรือสภาตำบลและประชาชนในท้องถิ่นนั้น เพื่อแลกเปลี่ยนทัศนะแนวทางการพัฒนาสินค้าทางการท่องเที่ยว การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น ผลกระทบด้านบวกและด้านลบที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความคิดเห็นและมติของประชาชนเป็นสำคัญ

2.1.2) การจัดทำแผนงาน/โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลหรือสภาตำบล เช่นการจัดทำแผนงาน/โครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การจัดทำแผนงาน/โครงการพัฒนาภูมิทัศน์ของชุมชนท้องถิ่น เป็นต้น

2.1.3) การจัดทำเส้นทางและแผนที่ท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น เป็นการจัดทำรายละเอียดรายละเอียดของสถานที่ท่องเที่ยวหรือรายการท่องเที่ยวที่ชุมชนท้องถิ่นจัดขึ้น

2.1.4) การจัดอบรมการนำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์แก่คนในชุมชนท้องถิ่น เป็นการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ชุมชนท้องถิ่นจัดขึ้น เพื่อเตรียมความพร้อมในอาชีพให้การบริการแก่ประชาชนในชุมชนท้องถิ่น

2.1.5) การกำหนดมาตรการในเรื่องการรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

2.2) การเตรียมความพร้อมด้านการจัดหานักท่องเที่ยว เป็นการเตรียมพร้อมด้านจัดหานักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยว เมื่อมีสถานที่ท่องเที่ยว ถ้าไม่มีนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวหรือไปใช้บริการแล้ว การท่องเที่ยวย่อมเกิดขึ้นไม่ได้การจัดหานักท่องเที่ยวสามารถดำเนินการได้หลายวิธีเช่น

2.2.1) การจัดทำใบปลิว แผ่นพับบรรยายละเอียดของการท่องเที่ยว โปรแกรมการท่องเที่ยว พร้อมค่าใช้จ่ายแจกจ่ายเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

2.2.2) การขอความร่วมมือส่วนราชการอื่น เช่นอำเภอ จังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หน่วยงานราชการ และเอกชนอื่นๆ เป็นต้น ให้ช่วยเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เชิญชวนนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว

2.2.3) การขอเชิญสื่อมวลชนเข้าร่วมกิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสาธารณะต่างๆ

2.2.4) การส่งข้อมูลแผ่นปลิวแผ่นพับไปประชาสัมพันธ์ยังธุรกิจนำเที่ยวต่างๆและหนังสือมวลชนที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว

2.2.5) การส่งแผ่นปลิวแผ่นพับไปประชาสัมพันธ์ตามกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมายที่คาดหวัง

2.2.6) การจัดให้มีพนักงานเดินขายบริการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น เช่นแจกจ่ายแผ่นพับแก่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวบริเวณใกล้เคียง

2.3) การเตรียมความพร้อมด้านการให้บริการท่องเที่ยว เป็นการเตรียมความพร้อมด้านการให้บริการนักท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาท่องเที่ยว โดยพยายามให้คนในชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ให้บริการท่องเที่ยว เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีรายได้จากการให้บริการท่องเที่ยว อันเป็นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และสร้างความกินดีอยู่ดีให้แก่คนในชุมชนท้องถิ่นด้วยซึ่งต้องมีการพัฒนาบุคลากรในการบริการเช่น

2.3.1) นำใจอารี เพื่อสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว

2.3.2) ต้องอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวเพื่อให้ได้รับความสะดวกสบายและปลอดภัย

2.3.3) ต้องตรงต่อเวลาตามขั้นตอนที่กำหนด หากต้องมีการยืดหยุ่น ก็ควรเป็นไปตามความต้องการของนักท่องเที่ยว

2.3.4) ต้องให้ความเป็นธรรมแก่นักท่องเที่ยว ไม่เอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว ค่าใช้จ่ายและราคาค่าบริการเป็นไปอย่างเปิดเผย

2.3.5) ต้องจำหน่ายสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวที่มีมาตรฐานทั้งด้านคุณภาพ ราคา และความสะอาด

2.3.6) ต้องให้บริการแก่นักท่องเที่ยวต้องเป็นไปตามรายการที่โฆษณาขายไว้

2.3.7) ต้องพัฒนาเส้นทางคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวอย่างสะดวกสบายและปลอดภัย

2.3.8) ต้องให้นักท่องเที่ยวรู้สึกว่ามีความปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สิน

2.4) การเตรียมความพร้อมด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยว เป็นการเตรียมความพร้อมด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างดียิ่งของชุมชนท้องถิ่น แม้ในบางครั้งชุมชนท้องถิ่นจะมีทรัพยากรท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวน้อยไปบ้าง แต่ถ้าชุมชนท้องถิ่นมีการต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใส เต็มไปด้วยมิตรจิตมิตรภาพ ก็อาจลบเลือนความไม่ประทับใจด้านทรัพยากรท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวลงได้ จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมให้คนชุมชนท้องถิ่นมีทัศนคติในการต้อนรับนักท่องเที่ยว ซึ่งรวมถึงบุคลากรที่ทำหน้าที่ในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวด้วย เนื่องจากธุรกิจท่องเที่ยวเป็นธุรกิจที่ต้องเกี่ยวข้องกับมนุษย์สัมพันธ์ในการขายบริการ เพื่อสร้างความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยวเป็นหลัก แม้ว่าจะมีการพัฒนาด้านอื่นๆ ของการท่องเที่ยว แต่หากไม่มีการคำนึงถึงบุคลากรที่มีลักษณะเหมาะสมกับการให้บริการท่องเที่ยวแล้ว ยากที่ธุรกิจท่องเที่ยวจะประสบความสำเร็จได้ ถ้าหากพิจารณาในแง่ของการลงทุนแล้ว ยากที่ธุรกิจท่องเที่ยวจะประสบความสำเร็จได้ ถ้าหากพิจารณาในแง่ของการลงทุนแล้ว การมีบุคลากรที่ไม่เหมาะสม ย่อมก่อให้เกิดภาวะความเสี่ยงสูงต่อความล้มเหลวของการลงทุน การให้บุคคลที่ขาดความรู้ ขาดความเหมาะสมและมีทัศนคติทางการท่องเที่ยวที่ไม่ดีมาทำงานในธุรกิจท่องเที่ยว ย่อมสร้างปัญหาและความหายนะมาสู่ธุรกิจท่องเที่ยว จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาบุคลากรที่เหมาะสมทั้งความรู้ความสามารถและมีทัศนคติที่ดีด้านการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่น

2.4.1) การพัฒนาบุคลากรของชุมชนท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถ เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่น จำต้องมีการปฏิบัติงานทางการท่องเที่ยวแต่ละด้านให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ จึงต้องใช้บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านในการปฏิบัติงาน การพัฒนาบุคลากรของชุมชนท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถในด้านต่างๆ ทางการท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งจำเป็น เช่นการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถด้านการให้บริการท่องเที่ยวด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการใช้เครื่องมืออุปกรณ์ ด้านการควบคุมด้านการวิเคราะห์ระบบงานด้านบริหารงบประมาณ เป็นต้น

2.4.2) การพัฒนาบุคลากรของชุมชนท้องถิ่นให้มีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยว บุคลากรที่จะทำงานในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพด้านการท่องเที่ยว จะต้องนิยมชมชอบนักท่องเที่ยวและสนับสนุนการท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ และไม่ต่อต้านหรือขัดขวางการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่น จึงต้องพัฒนาบุคลากรของชุมชนท้องถิ่นให้มีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยว เช่นมีความภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีของการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว มีความเห็นอกเห็นใจนักท่องเที่ยว มีความยืดหยุ่นในการปฏิบัติงาน มีการตัดสินใจแก้ปัญหาเฉพาะ

หน้าได้ดี มีความสามารถปรับตัวเข้ากับนักท่องเที่ยวและผู้ร่วมงาน มีความซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา รักษาคำพูด เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทอย่างสูงในการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อให้การดำเนินงานของชุมชนท้องถิ่นสามารถสนองประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างมีประสิทธิภาพนั้น ควรที่จะได้คำนึงและพิจารณาแนวทางดำเนินการดังต่อไปนี้คือ

1) ชุมชนท้องถิ่นควรใช้มาตรการทางการท่องเที่ยวเป็นมาตรการสำคัญในการสร้างเสริมอาชีพและการจ้างงานเพิ่มเติมจากที่ประชาชนได้กระทำอยู่แล้วเป็นประจำ โดยเฉพาะผู้ที่ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม

2) ชุมชนท้องถิ่นมีโอกาสนี้จะได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวด้วยกันทั้งสิ้น แม้ว่าชุมชนท้องถิ่นจะไม่สามารถใช้สิ่งที่มีอยู่ชักจูงใจให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยือนได้มากโดยตรง แต่ก็อาจจะได้รับผลประโยชน์ในแง่ของการผลิตสิ่งอุปโภคบริโภค และสินค้าหัตถกรรมประเภทของที่ระลึกส่งออกไปจำหน่ายยังเมืองท่องเที่ยวที่อยู่ใกล้เคียง

3) แต่ละชุมชนท้องถิ่นควรจะเลือกพัฒนาจุดเด่นทางการท่องเที่ยวให้เป็นเอกลักษณ์ของตนเองโดยแน่นอน และควรหลีกเลี่ยงการซ้ำซ้อนกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่นอื่น รวมถึงการที่จะเลือกเอาจุดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือเป็นจุดจูงใจก็อย่าให้ซ้ำกันและรวมทั้งระยะเวลาด้วย เช่นเวลาที่จะจัดงานเทศกาลและประเพณีต่างๆ ก็ควรให้มีช่วงเวลาที่แตกต่างกันออกไป จะช่วยให้สามารถชักจูงใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยือนท้องถิ่นของตนได้มากขึ้น

4) กลุ่มนักท่องเที่ยวที่ชุมชนท้องถิ่นควรจะให้ความสนใจในการเผยแพร่ส่งเสริมและชักจูงให้ไปเยือนท้องถิ่นของตนนั้น ไม่ควรมุ่งเน้นเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ แต่ควรมุ่งเน้นกลุ่มนักท่องเที่ยวภายในประเทศ คือจากจังหวัดอื่นๆ เป็นหลักก่อน เพราะเมื่อการท่องเที่ยวภายในประเทศมีการพัฒนาไปในระดับสูงแล้ว ก็ย่อมจะจูงให้นักท่องเที่ยวต่างประเทศตามเข้ามาในภายหลัง

5) การทำลายมรดกศิลปวัฒนธรรม เอกลักษณ์ท้องถิ่น ตลอดจนทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะเน้นการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวที่ดีจึงมีความจำเป็น และจะต้องมีการพิจารณาอย่างรอบคอบก่อนดำเนินการ

6) การอนุรักษ์และพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวอันเป็นการปรับปรุงแก้ไขและรักษาแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นให้เป็นที่ดึงดูดใจ โดยการรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ศาสนสถานและมรดกศิลปวัฒนธรรม ให้คงไว้ในสภาพที่สามารถจะให้ความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว สมควรที่จะพัฒนาปรับปรุงให้เป็นตามแบบแผนอย่างแท้จริง

3) องค์การบริหารส่วนตำบลกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น

ในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ให้มีศักยภาพรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ บทบาทของชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวจะมีความสำคัญสูงมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้ให้อำนาจแก่ประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของท้องถิ่นมากขึ้น และถือว่า อบต. เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในชุมชนท้องถิ่น

องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 นับเป็นหน่วยราชการบริหารส่วนท้องถิ่นที่เล็กที่สุดและใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด โดยในปี 2541 จะมีการตั้ง อบต. ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศไทย อันเป็นการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง ในส่วนของการท่องเที่ยวถือเป็นกิจกรรมและภารกิจหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับ อบต. โดยตรง ภายใต้การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่มีหลักเกณฑ์กำหนดไว้ชัดเจนว่า ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ในอัตราส่วนที่ยุติธรรม ทำให้ อบต. มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนเองดังต่อไปนี้คือ

3.1) บทบาทด้านการตลาดท่องเที่ยว โดย อบต. ควรมีบทบาทด้านการตลาดท่องเที่ยวที่สำคัญอยู่ 2 ประการคือ

3.1.1) บทบาทในการจัดทำระบบข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว โดยมีข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวดังต่อไปนี้คือ

- รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวและประเภทของแหล่งท่องเที่ยว
- ที่ตั้งและขนาดของแหล่งท่องเที่ยว
- จุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวในการดึงดูดนักท่องเที่ยว
- การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
- สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว
- สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ
- จำนวนนักท่องเที่ยว

3.1.2) บทบาทในการส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว เป็นการชักจูงใจนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่ของตน ซึ่งอาจทำได้หลายวิธีดังต่อไปนี้คือ

- เผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยวโดยการโฆษณาและประชาสัมพันธ์
- จัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่ให้ทั้งข้อมูล และอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

แก่นักท่องเที่ยว

- จัดรายนำนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในท้องถิ่นของตน
- ร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จังหวัดจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวใน

ท้องถิ่นของตน

3.2) บทบาทด้านการแสวงหาและสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ โดย อบต. ควรมีบทบาทด้านการแสวงหาและสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ให้เกิดขึ้นอยู่ 5 ประเภทคือ

- 3.2.1) การสำรวจและค้นหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ
- 3.2.2) การพัฒนาพื้นที่รกร้างว่างเปล่าให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่
- 3.2.3) การพัฒนาพื้นที่สาธารณะให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่
- 3.2.4) การพัฒนาวิถีชีวิตของประชาชนให้เกิดเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวใหม่
- 3.2.5) การฟื้นฟูและส่งเสริมงานประเพณีของท้องถิ่นให้เกิดเป็นกิจกรรม

การท่องเที่ยวใหม่

3.3) บทบาทด้านการให้บริการท่องเที่ยว โดย อบต.ควรมีบทบาทด้านการให้บริการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวท้องถิ่นของตนอยู่ 5 ประการคือ

- 3.3.1) การให้การให้บริการด้านการขนส่งแก่นักท่องเที่ยว
- 3.3.2) การให้บริการด้านที่พักแรมแก่นักท่องเที่ยว
- 3.3.3) การให้บริการด้านอาหารเครื่องดื่มแก่นักท่องเที่ยว
- 3.3.4) การให้บริการด้านนำเที่ยวและมัคคุเทศก์แก่นักท่องเที่ยว
- 3.3.5) การให้บริการด้านการจำหน่ายสินค้าที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว

3.4) บทบาทด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดย อบต. ควรมีบทบาทด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ดูแลรับผิดชอบอยู่ 4 ประการคือ

- 3.4.1) การจัดทำแผนพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว
- 3.4.2) การส่งเสริมให้ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมด้านการวางแผน

พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

- 3.4.3) การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยในแหล่ง

ท่องเที่ยว

3.4.4) การประสานงานกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนในการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

3.5) บทบาทด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดย อบต. ควรมีบทบาทด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ดูแลรับผิดชอบอยู่ 4 ประการคือ

- 3.5.1) การกำหนดวิธีการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว
- 3.5.2) การบริหารงานบุคคลดูแลแหล่งท่องเที่ยว
- 3.5.3) การส่งเสริมให้ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์จากการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว
- 3.5.4) การจัดหาและใช้จ่ายงบประมาณเพื่อบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว
- 3.5.5) การสนับสนุนประชาชนรวมตัวกันเป็นองค์กรอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น

3.6) บทบาทด้านการให้ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจาก อบต. เป็นผู้รู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนดีที่สุด หากจะมีการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใดๆ อบต. ควรมีบทบาทสำคัญในการให้ข้อมูลและข้อคิดเห็นต่อผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เมื่อ อบต. ต้องมีบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่รับผิดชอบของตนนับเป็นหลักการที่ดี เพราะการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะประสบความสำเร็จขึ้นอยู่กับประชาชนในท้องถิ่นนั้น อีกทั้งเป็นการกระจายอำนาจไปสู่ภูมิภาค แต่ปัญหาของ อบต. คือขาดประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวทั้งด้านการพัฒนาและการจัดการทางการท่องเที่ยว จึงต้องเสริมสร้างศักยภาพของ อบต. ให้มีขีดความสามารถเพิ่มขึ้นในการพัฒนาและจัดการทางการท่องเที่ยว เพื่อให้ อบต. สามารถแสดงบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างชัดเจนเต็มรูปแบบสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยมีทัศนคติที่ถูกต้อง มีจริยธรรม รู้จักคิดและสามารถดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้ จึงเป็นหน้าที่ของรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องช่วยกันเสริมสร้างศักยภาพของ อบต. ในการพัฒนาการท่องเที่ยว ดังต่อไปนี้คือ

- 1) กำหนดวุฒิการศึกษาของผู้สมัครรับเลือกตั้ง อบต. ให้สูงขึ้น ซึ่งอย่างต่ำควรสำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า เพื่อให้ได้สมาชิก อบต. ที่มีความรู้ความสามารถในการเป็นผู้นำของประชาชนท้องถิ่น และควรกำหนดวุฒิการศึกษาของประชาชน อบต. อย่างน้อยควรสำเร็จการศึกษาระดับอนุปริญญา
- 2) จัดรูปแบบการบริหารงานของ อบต. ใหม่ ให้มีฝ่ายการท่องเที่ยวขึ้นอีกฝ่ายหนึ่ง โดยให้มีรองปลัด อบต. ฝ่ายการท่องเที่ยวที่มีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ

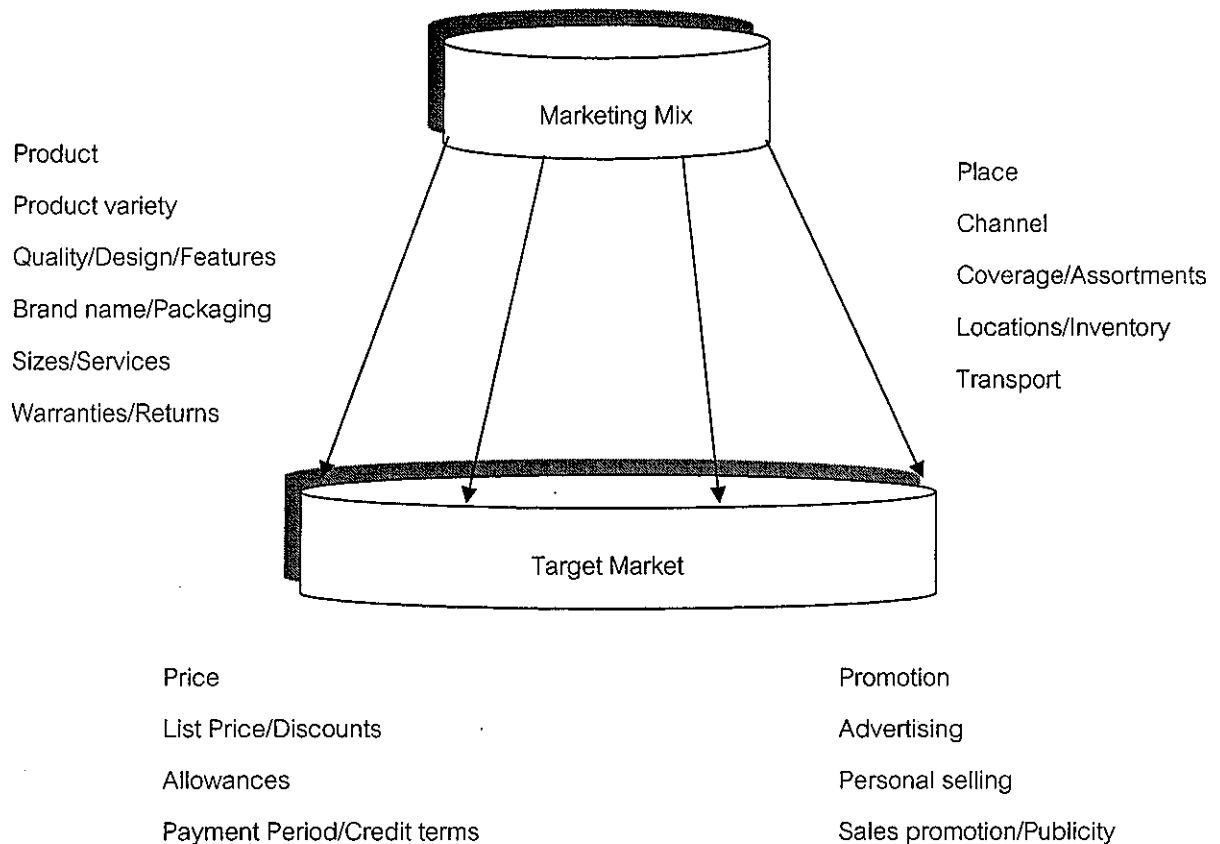
3) จัดอบรมความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวให้กับ อบต.ฝ่ายการท่องเที่ยว เพื่อให้มีความรู้ด้านต่างๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เช่นความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ความรู้เกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นต้น

4) จัดตั้งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิด้านการท่องเที่ยวเข้าไปประสานและช่วยสนับสนุนการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อให้ได้แผนงานการท่องเที่ยวที่มีความชัดเจน และเป็นรูปธรรมสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นผลสำเร็จ นอกจากนี้คณะกรรมการชุดนี้อาจช่วยจัดการงบประมาณของ อบต.โดยหาทางเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวเข้ามาเสริมกับงบประมาณที่ได้รับจากรัฐบาลเพื่อให้เพียงพอในการพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้า พร้อมทั้งช่วยจัดการด้านการใช้จ่ายงบประมาณให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

5) จัดอบรมความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนมีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน อันเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในพื้นที่ และให้ประชาชนมีจิตสำนึกในการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

2.1.6 แนวคิดการพัฒนาการตลาดท่องเที่ยว

Kotler and Armstrong (1994) ได้กล่าวว่า ส่วนผสมทางการตลาด เป็นเครื่องมือทางการตลาดที่นำมาประยุกต์เพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่สามารถตอบสนองความพึงพอใจให้กับลูกค้า ประกอบด้วยผลิตภัณฑ์ (Product) ราคา (Price) ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) และการส่งเสริมการตลาด (Promotion) ดังภาพประกอบ

แผนภูมิ 2.1 แสดงส่วนผสมทางการตลาด
ที่มา : Kotler and Armstong (1994: 48)

Holloway and Plant(1992) และ Rust ; (Zahorik and Keningham(1996) กล่าวว่าสินค้าบริการมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากสินค้าทั่วไป ดังนั้นการดำเนินการทางการตลาดบริการจึงมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากการตลาดทั่วไป พอสรุปได้ดังต่อไปนี้คือ

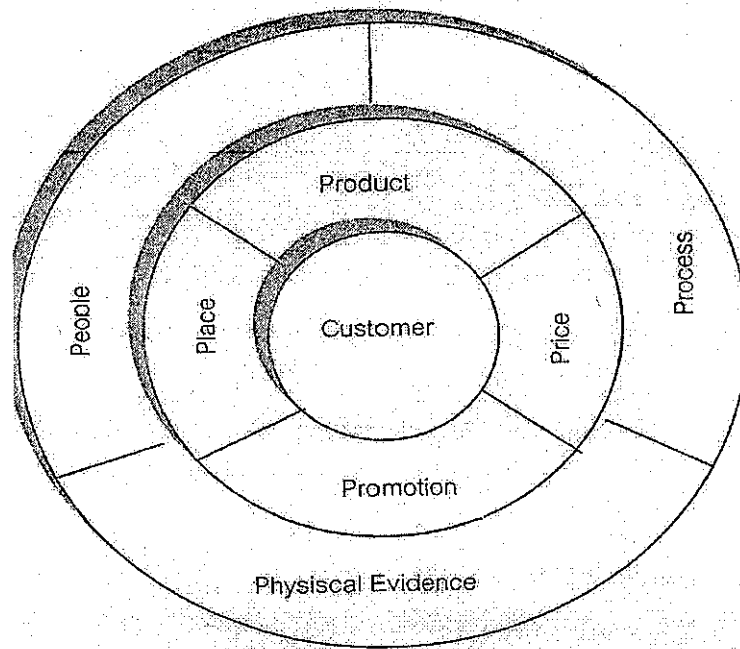
1. ไม่สามารถสัมผัสได้(Intangibility) สินค้าบริการเป็นสินค้าที่จับต้องไม่ได้ ผู้ซื้อสินค้าไม่สามารถสัมผัสหรือมองเห็นสินค้าก่อนที่จะตัดสินใจซื้อได้ เช่น การท่องเที่ยว การบริการขนส่งมวลชน การบริการที่พักแรม ดังนั้นผู้ซื้อจึงมีความรู้สึกขาดความมั่นใจที่จะซื้อ การจะทำให้ลูกค้าตัดสินใจซื้อได้ ต้องอาศัยการสร้างคามฝัน สร้างความมั่นใจให้เกิดขึ้น
2. แยกออกจากกันไม่ได้(Inseparability) สินค้าบริการเป็นสินค้าที่การผลิตและการใช้บริการเกิดขึ้นที่เดียวกัน ผู้ให้บริการและผู้ใช้บริการจึงต้องพบปะสัมพันธ์กัน ดังนั้น ทศนคติ มุมมอง ความคาดหวัง ฯลฯ ของผู้ให้บริการจึงมีผลต่อความพึงพอใจในบริการนั้นด้วยแตกต่างจาก

สินค้าทั่วไปที่ผู้ผลิตได้ผลิตสินค้าในที่หนึ่งแล้ว นำมาขายยังอีกที่หนึ่ง ผู้ซื้อจึงมีหน้าที่เพียงเลือกซื้อตามความพอใจในสินค้าที่มองเห็นอยู่แล้ว

4. เก็บรักษาไว้ไม่ได้ (Perishability) สินค้าบริการไม่สามารถเก็บรักษาคงคลังไว้ได้ หากไม่สามารถขายได้ในวันนี้ จะเก็บไปวันพรุ่งนี้ไม่ได้ เช่น ห้องพักในโรงแรมหากวันนี้ไม่มีผู้เข้าพัก ก็ถือว่าขายไม่ได้แล้ว จะเก็บไว้ขายพรุ่งนี้หรือวันอื่นก็ไม่ได้

โดยลักษณะทั่วไปของสินค้าบริการต่างจากสินค้าทั่วไป ดังนั้นส่วนผสมทางการตลาดสำหรับสินค้าบริการ จึงต้องมีมากกว่าส่วนผสมทางการตลาดของสินค้าทั่วไป กล่าวคือ ส่วนผสมทางการตลาดของสินค้าบริการ (The Expanding Marketing Mix for Services) ประกอบด้วย 7Ps คือ สินค้า ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย การส่งเสริมการตลาด บุคลากรที่ให้บริการ ขั้นตอนของการให้บริการ และภาพลักษณ์ขององค์กร ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

- 1) สินค้า (Product) หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่ธุรกิจเสนอเพื่อสนองความจำเป็นและความต้องการของบุคคลให้เกิดความพึงพอใจ
- 2) ราคา (Price) หมายถึง มูลค่าของสินค้า
- 3) ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) หมายถึง การจัดจำหน่ายผ่านตัวแทนขาย หรือการจำหน่ายเองโดยตรง
- 4) การส่งเสริมการตลาด (Promotion) หมายถึง การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่มุ่งใจให้ลูกค้าเข้ามาใช้บริการ เช่น การส่งเสริมการขาย ประชาสัมพันธ์ การโฆษณา เป็นต้น
- 5) บุคลากร (People) หมายถึง บุคคลภายในองค์กรที่คอยให้บริการ และอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ลูกค้า
- 6) ขั้นตอนการให้บริการ (Process) หมายถึง ขั้นตอนต่าง ๆ ของการให้บริการ ตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ
- 7) ภาพลักษณ์ต่าง ๆ ขององค์กร (Physical Evidence) หมายถึง ส่วนประกอบขององค์กรที่ลูกค้าสามารถสัมผัสได้ และเป็นส่วนที่เพิ่มความมั่นใจให้แก่ลูกค้าในการเข้ามาใช้บริการ ซึ่งพออธิบายส่วนผสมทางการตลาดของสินค้าบริการตามแผนภาพ 2.2

ภาพ 2.2 แสดงส่วนผสมทางการตลาดของสินค้าบริการ

ที่มา Rust ; Zahorisk and Keiningham(1996: 11)

ผู้วิจัย พบว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการขนาดใหญ่ เกี่ยวข้องกับหลายธุรกิจพอจำแนกธุรกิจสำคัญ ๆ ได้ดังนี้ อาทิเช่น ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจที่พัก ธุรกิจร้านอาหาร ธุรกิจการขนส่ง และธุรกิจร้านจำหน่ายของที่ระลึก ดังนั้นสินค้าทางการท่องเที่ยวจึงมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากสินค้าอื่น ๆ คือไม่สามารถจับต้องได้ มีความต้องการเป็นฤดูกาล และไม่สามารถเก็บไว้ขายในวันอื่นได้ จึงทำให้ต้องเพิ่มรายละเอียดของส่วนผสมทางการตลาดท่องเที่ยว อีก 3 Ps คือ บุคลากร (People) กระบวนการ (Process) และภาพลักษณ์ (Physical Evidence) การวิจัยครั้งนี้จึงต้องมององค์ประกอบของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้ครอบคลุมเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างแท้จริง รวมถึงผลกระทบด้านต่าง ๆ ที่อาจจะมีต่อพื้นที่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวนี้

2.1.7 แนวคิดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

โมริโก อิรามัทสุ(2544)(อ้างในสุริยา สัมพันธ์ 2545 หน้า 24-25) ผู้ว่าราชการจังหวัด Oita ประเทศญี่ปุ่น ได้กล่าวถึงหลักการดำเนินงานหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์มี 3 ประการ คือ

หลักการที่ 1 ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สากล(Local Yet Global)เน้นผลิตภัณฑ์สินค้าและบริการ ทั้งนี้โดยใช้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ให้เป็นที่ยอมรับระดับสากล

หลักการที่ 2 ส่งเสริมให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองและให้รู้จักคิดอย่างสร้างสรรค์(Self Reliance Creativity) จะทำความฝันให้เป็นจริงโดยสร้างกิจกรรมในกระบวนการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่อาศัยศักยภาพของท้องถิ่น

หลักการที่ 3 ส่งเสริมการสร้างคน สร้างทรัพยากร(Human Resource Development) ด้วยวิธีพุ่มพืดให้ประชาชนใช้ชีวิตด้วยความท้าทาย และมีจิตวิญญาณแห่งการสร้างสรรค์ ทั้งนี้ต้องอาศัยระยะเวลาในการศึกษาและพัฒนาเพื่อให้ผลิตภัณฑ์ สินค้ามีคุณภาพ การที่จะทำให้สินค้าในท้องถิ่นสามารถขยายไปสู่ตลาดโลกได้จะต้องมีวิญญานที่เชื่อมั่นว่าจะต้องทำได้ (Can do spirit) นอกจากนี้ยังต้องให้การฝึกอบรมและเพิ่มพูนศักยภาพให้แก่กลุ่มต่าง ๆ ในท้องถิ่น ให้ความรู้ในการใช้เทคโนโลยีและในการผลิตสินค้าในหมู่บ้าน ในตำบลไม่ควรผลิตภัณฑ์สินค้าประเภทเดียวกัน ต้องทำหลาย ๆ ประเภท ต้องช่วยกันคิดว่าสินค้าประเภทใดที่เป็นหน้าตา และสร้างความภาคภูมิใจกับท้องถิ่นแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรม ก็เป็นสินค้าที่จุดขายของหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ที่ได้เช่นกัน

ทักษิณ ชินวัตร(2544) นายกรัฐมนตรี มีนโยบายและแนวคิดในเรื่องหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์คือการเกื้อกูลเพื่อให้ประชาชนช่วยตนเองได้ และผลักดันให้ท้องถิ่นเกิดความคิดร่วมกันทำร่วมกันกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวที่จะสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ประจำท้องถิ่น โดยมีแนวทางในการดำเนินโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ดังนี้

1. เริ่มต้นจากการพห้หน้เกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรได้มีช่วงในการคิด และตั้งหลักในการสร้างชีวิตใหม่
2. จัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ซึ่งเป็นแนวคิดที่จะให้ท้องถิ่นช่วยกันคิดว่าจะทำอะไร แล้วกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านไปสร้างอาชีพตามความถนัดและศักยภาพของแต่ละคนแต่ละครอบครัว

3. การจัดทำ Inter Tambon สำหรับเป็นช่องทางให้ประชาชนได้ขายสินค้า อีกทั้งแลกเปลี่ยนประสบการณ์ผ่านอินเทอร์เน็ต (Internet) ถ้ามีครบทุกตำบล ก็จะสามารถเชื่อมโยงความรู้ที่อยากรู้หรือแม้กระทั่งเชื่อมโยงไปถึงผู้ว่าราชการจังหวัด อาจจะสอบถามว่าสิ่งที่ทำนั้น ถูกหรือไม่ ซึ่งจะพัฒนาได้ถูกทางและต่อเนื่องนโยบายเป็นการสร้างชีวิตใหม่ให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ในอนาคตข้างหน้า ถ้าหากโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ รุดหน้าขึ้นไปก็สามารถตั้งร้านค้าได้

จากแนวคิดโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ผู้วิจัยคิดว่าเป็นแนวคิดที่ดี แต่จะต้องทำควบคู่กับการให้ความรู้เชิงวิชาการและการปฏิบัติกับชาวบ้าน โดยมีการประสานข้อมูลกันระหว่างชาวบ้าน นักวิจัย นักวิชาการ ผู้ประกอบการหรือนักธุรกิจ เพื่อให้ได้สินค้าที่มีคุณภาพตอบสนองความต้องการของตลาดได้ทันเวลาพอดี รวมถึงการพัฒนาต่อยอดเชื่อมโยงอย่างเป็นเครือข่ายให้สามารถแข่งขันได้ทั้งตลาดภายในประเทศและต่างประเทศด้วย

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เดชา โต้งสูงเนิน(2543) ทำการศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเกษตรบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่” พบว่ามีความจำเป็นต้องมีการฝึกอบรมด้านการท่องเที่ยวเกษตรแก่นุคลากร และต้องมีการวางแผนเพื่อจัดระบบการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน นอกจากนี้ต้องมีการจัดแบ่งพื้นที่เพื่อใช้ในการศึกษาดูงาน มีการพัฒนาปรับปรุงสถานที่และดูแลเกี่ยวกับสาธารณูปโภค และแปลงสาธิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้น ตลอดจนในการสนับสนุนและพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้น ท้ายที่สุดคือต้องพยายามสร้างความร่วมมือประสานกันระหว่างชุมชนด้วย

นงเยาว์ ใจห่อ (2544) ได้ให้ทัศนะไว้ว่าในการที่จะจัดทำพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ใด ๆ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้น จำเป็นต้องมีการศึกษาศักยภาพและความพร้อมของพื้นที่ในการศึกษา อันได้แก่ การเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก สภาพแวดล้อม การบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมของชุมชน ชีตความสามารถในการรองรับของพื้นที่ นุคลากร ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการด้านการพัฒนาเกิดข้อผิดพลาดและเกิดผลกระทบและความเสื่อมโทรมต่อพื้นที่ในการพัฒนาน้อยที่สุด และให้การจัดการด้านการพัฒนานี้เหมาะสมต่อพื้นที่ และสอดคล้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศที่ยั่งยืนตลอดไป